

9972

5-67

ფოტო-კვირეული ჟურნალი

№ 1

წელიწადი მეორე

ფურცლის №	950
თარიღი	1161
ფურცლის №	9972
თარიღი	9972

ფასი 10 ჰაჰ.

მიიღება ხელის მოწერა

ყოველ კვირულ საზოგადო-მკონომიურ

და სალიტერატურო შუბნად

„კლდე“-ზედ.

1913 წლის იანვრიდან ჟურნალი უფრო ფართო პროგრამით გამოიცემა, ჩაერთობა ილუსტრაციები, კარიკატურები და სხ. მოწვეულ არიან ახალი თანამშრომელნი, როგორც ადგილობრივი, ისე რუსეთსა და საზღვარ გარედან.

ფ ა ს ი:

სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს, სტუდენტებს და კოლპეკტიულ დაწესებულებათ დაეთმობათ

1 წლ. 6 თვ. 3 თვ.	1 თვ.	ცალკე №	საზღვარ გარედ
5 მან. 2 მ. 75 კ.	1 მ. 50 კ.	10	ყველა ფასებს ემატებათ თვეში 5 შაური გადასახადი.
4 მან. 2.50 კ.	1 მ. 40 კ.	10	

განცხადების ფასი:

კანტორასთან შეთანხმებით.

მიიღება ხელის მოწერა 1913 წლისათვის

ყოველთვიურ ჟურნალ

„განთიადზე“

(წელიწადი პირველი)

და ყოველ კვირულ კაზეტ

„მინაშურ საშვილებზე“

(წელიწადი მეხუთე)

წლიური ფასი ჟურნალისა ცალკე 5 მანეთი, გაზეთისა 4 მანეთი, ორივესი ერთად 8 მანეთი. სახალხო სამკითხველოებს და სოფლის მასწავლებლებს ორივე გამოცემა წლიურათ 7 მან. დაეთმობა. ორივე გამოცემა სარწმუნოებრივ-საზოგადოებრივია.

რედ. მლ. ს. მჭედლიძე.

1 იანვარი 1913 წ.

ამ ნომერთან იგზავნება ფულის გადმოსაცემი ბლანკები. ვისაც 1913 წელს არ გამოუწერია ჟურნალი „კლდე“, იანვრიდან აღარ გაეგზავნება.

ყოველ კვირეული საზოგადო-მოკლედ
მოიური და სალიტერატურო-ჟურნალი

რედაქცია ღიაა 10—3 საათ.

სამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: ჩვენი საჭიროება. — შ. ამირეჯიბისა. დრებით ვაღდებულნი. — ალ. ყიფშიძისა. ახალგაზრდობას. — ლექსი კ. მაყაშვილისა. უკანასკნელი შექი. — ეკ. გაბაშვილისა. ქრთიკა. ქალთა საკითხი. — რ. გ—ესი. ჩვენ „საზოგადოებათა“ მიმხედვა. — მროველისა. საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება. ინ—ხანისა. სხვისა მასიამოვნებელი. (თარგმ. ჯერომ-ჯერომიდან) ი. სონლულაშვილისა.

ჩვენი საჭიროება

მიუხედავად ჩვენი ჟურნალის ხან მოკლე არსებობისა, ჩვენ იძულებულნი ვიყავით აგვენიშნა იმდენი საჭიროება საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ხასიათისა, რომ მათ სისრულეში მოყვანისა და განხორციელებისათვის, რამდენიმე თაობის შრომა იქნებოდა საჭირო.

ეს ერთხელ კიდევ ზედმეტად ამტკიცებს ჩვენი ცხოვრების გართულებას და მრავალფეროვანებას. თანამედროვე ქართველი საზოგადოება ის აღარ არის, რაც იყო ოცი-ოცდაათის წლის წინად. შეიცვალნენ ადამიანები, შეიცვალნენ ფაქტები. ძნელი წარმოსადგენია სადამდის მიაღწევს განვითარება ჩვენის საზოგადოებისა, მაგრამ ერთი რამ აშკარა და ცხადია — წარსულ თაობათაგან ჩვენ განვსხვავდებით

იმით, რომ თანამედროვე საზოგადოებამ უკვე გარკვეულად იცის, თავისი წადილი. ექვი არ არის, რომ ამ შეგნებას ჯერ კიდევ ბევრი რამ აკლია. საჭიროა ეს შეგნება იქცეს მტკიცე პოლიტიკურ აზრად; მხოლოდ მაშინ იქნება ეს შეგნება ცხოველყოფილი და დანიშნულება ჩვენის დროისა სწორედ ეს არის.

ჩვენ გვესაჭიროება დიდი სამზადისი ადგილობრივ, და რადგანაც პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული განვითარება უერთმანეთოდ არ ხდება, ამიტომ ძნელია იმის გადაწყვეტა, თუ ჩვენს ცხოვრებისთვის, რომელს უფრო აქვს უპირატესობა, დეპუტატს, მეურნეს, თუ მასწავლებელს.

მოგვითხოვრებენ ერთ ანეკდოტს მოძრაობის დროიდან. გლეხმა უთხრა აზნაურს: — პაი, შე ჩემ ზურგზედ გასუქებულო! აზნაური ცოტა გონება მახვილი გამოდგა და უპასუხა: შენ ზურგზედ მკბენარი ვერ გასუქებულა, მე როგორ გავსუქდებოდიო! როგორი ცინიკურიც უნდა იყოს ეს ანეკდოტი, მასში მაინც, გასაოცარის სიცხადით არის გამოხატული სიღატაკე ჩვენის გლეხისა და რადგან ჩვენი ქვეყნის უმრავლესობას გლეხობა შეადგენს — მთელი ქვეყანისა. ამ ანეკდოტში გამოიხატა არა მარტო ის ირონია, რომლითაც უცქერის ყოველი გაბატონებული კლასი მდამიო ხალხს, არამედ უცნაურობაც ჩვენის ეკონომიურის დამოკიდებულობისა. როცა არსებობს ისეთი კლასი, რომლის მეოხებით უზრუნველად სცხოვრობს ნაწილი ერისა, მაშინ ეს ნაწი-

323

ლი მაინც უნდა იყოს „გასუქებული“ — ანეკდოტის სიტყვა რომ ვიხმაროთ. ნამდვილად კი არც ეს გაბატონებული კლასია გასუქებული. ქართველი თავად-აზნაურობა აქამდისაც ფარაონის იმ შვიდ მკლავ ძროხას მოგვაგონებს, რომლებიც მუცელში იდებენ სხვა შვიდ მსუქან ძროხას და მაინც მკლავ რჩებოდა. როცა, მიუხედავად კლასთა და წოდებათა არსებობისა, ქვეყანაში არ არსებობს სიმდიდრე თვით გაბატონებულ კლასში მაინც, ეს მხოლოდ იმის მომასწავებელია, რომ საწარმოვო ძალები ქვეყნისა ფრიად სუსტნი არიან. ასეთი გარემოება კი ძალაუფლებურად გვაყენებს ჩვენ კლასთა და წოდებათა ინტერესებზედ მაღლა და ჩვენი მზრუნველობის წინა რიგში აყენებს საზოგადო მდგომარეობას მთელის ქვეყნისას. დასკვნა ერთია: ჩვენ გვიხსნის მხოლოდ სიმდიდრე, რომელიც იმავე დროს არის მატერიალური წონა თანამედროვე კულტურისა.

წავიდნენ ის დრონი, როცა ერების სიმდიდრე სიგმირეში მდგომარეობდა და გმირობა კი არსებობის ერთადერთი ნიჭი იყო. თანამედროვე ერმა დიდი ხანია დაკარგა გმირ რაინდის სანახაობა და იგი ეხლა უფრო გასათხოვარი ქალია, რომლის მშვენიერება მზითვეის რაოდენობით იზომება.

საჭირო არ არის ლაპარაკი იმაზედ, თუ გაუნათლებლობაა მიზეზი ჩვენის სიღარიბისა, თუ სიღარიბეა მიზეზი ჩვენის გაუნათლებლობისა. ჩვენთვის საკმარისია ისიც, რომ ჩვენში იგინი თანამგზავნი არიან. წარმოსადგენადაც ძნელია მეტი უვიცობა და სიბნელე, რომელიც არსებობს საქარლველოში. ამის უმთავრესი მიზეზი, რასაკვირველია, ის არის, რომ ჩვენში, როგორც მთელ რუსეთშიაც, არ არსებობს სავალდებულო სწავლა-განათლება. მაგრამ რუსეთში არსებობს სამაგიეროდ ისეთი დაწესებულება, რომელიც საზოგადოებას უადვილებს სწავლა-განათლების გავრცელებას ხალხში. ეს არის ერობა. ჩვენშიაც რომ ერობა იყვეს, იარაღი სწავლა-განათლებისა — სკოლები — ერთი ათად გამრავლდებოდნენ. მაგრამ ჩვენში სახალხო სკოლები ნაკლებ არიან და ჩვენი უვიცობის დიდს ლაბირინტში ისინი ოდნავ მბეჭუტავ კრაქებს უფრო წააგვან, ვიდრე გზის მნათობელ ჩირაღდნებს.

ჩვენ სრულებითაც არა გვსურს ულოლიკობის ბრალი დავსდოთ მათ, ვინც მთელი თავისი ძალღონე ჩვენში უმაღლეს სასწავლებლის დაარსებას შეაღია — და ეს იმ დროს, როცა სახალხო განათლება უძრავ მორევშია ჩაფლული, მაგრამ, რომ „პროგრესიულმა ფორმულამ“ — უნივერსიტეტი უჯობიან სახალხო-ეროვნულ სკოლასო — უფრო მე-

ტი გავრცელება არ მიიღოს, იძულებულნი ვართ ვალიაროთ, რომ სახალხო სკოლა ჩვენთვის და ჩვენს პირობებში გაცილებით მაღლის მნიშვნელობისაა, ვიდრე უნივერსიტეტი და ამიტომ უნდა შეიქმნეს მახლობელ მიზნად შეგნებული საზოგადოებისა. ბუღაგარეთს აქამდისაც არა აქვს მედიკური ფაკულტეტი, მაგრამ სახალხო სკოლის მეოხებით იგი განვითარების მტკიცე გზაზედ სდგას და მომავალი სრული უნივერსიტეტი სოფიაში მხოლოდ გვირგვინი იქნება მისი განათლებისა.

ამ რიგად, სიმდიდრე და განათლება აი, ის ლიანდაგი, რომელზედაც უნდა შესდგეს ჩვენი ეროვნული მატარებელი, მანამდის კი, უამლიანდაგოდ, ჩვენ მუდამ „დამსხვრევა“ მოგველის.

მაგრამ, რადგანაც საქართველოს ბედის წიგნი მაკლერის წიგნაკი არ არის, სადაც აღნიშნულია, რა დღეს რა უნდა ისაქმო და საზოგადოთ განვითარება ერისა არასოდეს არ არის უზრუნველყოფილი შემავალ შემთხვევებისაგან, ამიტომ ჩვენ მუდამ მზად უნდა ვიყვნეთ ამ შემთხვევებისთვისაც და ამისთვის კი საჭიროა მტკიცე ეროვნული დისციპლინა. თუ რამე ახასიათებს ჩვენს ცხოვრებას, სწორედ ამ დისციპლინის უქონლობა. ქართული საზოგადოებრივი შეგნება ჯერ იმ განვითარებამდის არ მისულა, რომ იგი მთლიან აზრს წარმოადგენდეს. ამით აიხსნება ისიც, რომ ყოველი საკითხი, სადაც ერს ერთი სინდისი და ერთი სიტყვა უნდა ჰქონდეს, ჩვენში ამ აზრის დაქუცმაცებას იწვევს და ეს კი უსასტიკესი რეაქცია არის ჩვენის განვითარებისთვის. ამ ბოლო დროს ჩვენ ვიყავით მოწმენი მრავალ საზოგადოებრივ მოვლენათა, რომლებიც აშკარადა ხდიან ჩვენ აზრს.

ამის მიზეზი უმთავრესად ჩვენი პოლიტიკური გაუზრდელობა და მოუმწიფებელობა არის. და ეს არც ისე გასაკვირველია. ქართულ ინტელიგენციის ცხოვრება უკანასკნელ ათი წლის განმავლობაში საშუალო საუკუნეთა კნებტების ცხოვრებას ჰგავდა, რომლებიც ერთნაირის ერთგულობით იბრძოდნენ სხვა და სხვა დროშის ქვეშ. მაგრამ ისტორიამ გვიჩვენა, რომ მიზეზი ამისი იყო გამრყენელი მნიშვნელობა სწორედ ამ მრავალ-დროშაობისა. ბოლო ჰქონდა ამას საშუალო საუკუნეებში, ბოლო ექნება ამას ეხლაც — ჩვენში. და რაც უფრო ადრე შეერთდება დაქუცმაცებული მოწინავე საზოგადოება ერთ აზრის გარშემო, მით უფრო მაღლე იქმნება განხორციელებული ნახევარი მიზანი მაინც.

შ. ამირეჯიბი

დ რ ო ე ბ ი თ — გ ა ლ დ ე ბ უ ლ ნ ი

1861 წელს მთავრობამ მოსწო რუსეთში ბატონ-ემობა და უპა-გლები განთავისუფლებულ ემობა-მონობისაგან. ახალმა კანონმა განთავისუფლებულ ემობს განსაზღვრული ზომის ადგილ-მამული მიუზომბა და დაჰაღა — ამ მამულის შემოსავლით ემობს რეჟერ ქველს მებატონეს, მემრე სახელმწიფოს, ესე იგი ახალე სახელმწიფო გადასახადებო და შემდეგ ამისა არჩინე შენი თავი და ცალმეილიო. როგორც ჰქედვით, ადგილი საზიდი არ იყო რუსის გლეხისათვის ეს ტვირთი ამ მამულის შემოსავლით, რაც მას მიუზომეს „დებულების რქებით“, ანუ უს-ტანბი გრამოტებით და აგი ვერცა ჰზიდა ეს ტვირთი „ახალმა მოქალაქემ“.

საზოგადოდ არც ძველმა და არც განახლებულმა რუსეთმა არ იცის დამთავრებული რეფორმა, როგორც არ ეხერხება ერთის დაკვრით და მოქმედით გადასტრას ხოლმე მომწიფებული საქმე. ასევე დაჰმართა საგლეხო რეფორმისა, ანუ ბტონ-ემობის გადაკარდნს. ზოლიტი-კური და სამოქალაქო უფლებანი მიაჩიქეს ემა-გლებს. ხოლო იმდენი მამულ-დედული არ მისცეს, რომ ეს უფ-ლებანი განებორციელებინა და ცხოვრებაში შეეტანა: მე-მამულე-ბატონს ზოგან ნახევარი მამული ხელუხლებელ საკუთრებად დარჩა, ზოგან კიდევ მესამედი და ამ სახით გლეხს ზოგან მარტო ნახევარი მოუჭრეს იმისა, რაც ბატონ-ემობის დროს ეჭირა, ზოგან ორა მესამედი. მიწის მფლობელობის შემცირებას თავისი ბუნებრივი შედეგი მოჰყვა — ნივთიერი დაძაბუნება, ანუ ეკონომიური ბატონ-ემობა.

1861 წელს კანონმა განთავისუფლებულ ემობს ნება დართო — შეკიდოან შენის სურვილით და ნება-უთვლი-ბით და შენისავე სარჯით და სთვასით დაისხნა სახმარად მოცემული მამულ-დედული, ანუ როგორც რუსები ეძახიან „ნადელი“. ოცე წელიწადი უნდა მთავრობამ, აბა ვნა-ხთა, როდის დაისხნის ნადელს დროებით-ვალდებულო, მაგრამ რაგი მოდოლინი გაუცრუდა, ადგა და 1881 წ. აბულებით დაახსნევინა თავი გლეხკაცობას. მამულის მატონს ერთბაშად მისცა მამულის ღირებული ფასი, ხოლო გლეხებს საწილ-ნაწილ ახდევიანება ვაღს. სარ-გებელი ვაღისა იყო 6¹/₁₀. მაშასადამე რუსეთში დროე-ბით-ვალდებულობა გაგრძელდა სრული ოცე წელიწადი.

მთავრობამ 1886 წელს იბულებითვე შეასვიდა სა-საზინო გლეხებს სახელმწიფო მიწები და ამთავ ვაღი უნდა ეხადათ იმ წესითვე, როგორც ნაემუნა იხდიან თავისა და სარგებელს 49 წლის განმავლობაში. რუსის

გლეხობამ ვერ აიტანა ამ ვაღის სიმძიმე და მთავრობის ვაი-ვაცლასში იყო. შეეტანელის გადასახადებისა და დღითი დღე იზრდებოდა და მილიონებად ხდებოდა. მრავალს შეღავათს აძლევდნენ დავალანებულ გლეხობას, მაგრამ არაფერი გამოდიოდა, ვაღი იზრდებოდა და გლეხს წელში სწევებდა.

ასეთი იყო გლეხის ვითარება, როდესაც დაიწყო სრულიად რუსეთის აჯანყება, ანუ ბუნტი 1905—1906 წლებში. ნაბატონარ და სასაზინო გლეხკაცობას ემართა ვაღი მთავრობისა ამ დროს ერთი მილიარდი და სამას მილიონ მანათზე მეტი (1.334.036.745 მან.). ადელუ-ბულ და ბუნტის გუნებასე დამდგარ გლეხკაცობის და-სამებლად და დასაცხრამად მთავრობამ მიმართა საგმირო ღონის-ძიებას და აიღო და სრულებით ამატა ეს ამო-დენა ვაღი. ეს მოხდა 1905 წლის 3 გიორგობისთვის მანიფესტის წესდებით. მაშასადამე საქმე დაწვებული 19 თებერვალს 1861 წელს დამთავრდა რუსეთში 3 გიორ-გობისთვის 1905 წელს, ესე იგი ბატონ-ემობის. ამო-ვარდნას მთავრობა მოუხდა თითქმის ორმოცდა ხუთი წელიწადი. მარტო ნაბატონარმა გლეხკაცობამ შეიძინა საკუთრებად „ნადელი“ 33.193.773 დესეტინა. რადგან მთავრობამ ვაღი ამატა 1905 წელს, გლეხკაცობას დე-სეტინა ნადელი დაუჭდა სულ რაღაც 7 მანათი და ათი შური. ჟერ-ჟერობით რეალური და თვალსაზინო სარჯა სრულიად რუსეთის 1905 წ. აჯანყება-ბუნტისა აი ამ ვა-ღის მოწვევტა და სხვა არაფერი.

ნაბატონარის ბედის მოწეობა საქართველოში ისევე ტატიოთ მიდიოდა, როგორც რუსეთში. ჩვენში ბატონ-ემობა გადაჰარდა 1864 წელს 13 დეკანოზისთვის. ამ კანონის ძალით ქართველ ნაემუნს გლეხ-კაცს ხუთჯერ ნაკლები ადგილ-მამული მიუზომბა დებულების რქებით, ვიდრე რუსეთში. იქ თუ სულზე ანგარიშობდნენ მიწას, ჩვენში კომლზედ იანგარიშეს. თითოეულ კომლს, რამ-დენი სულიც უნდა ეოთვილიყო, სარწავი ათის დღისაზე მეტი არ ეძლეოდა, ხოლო ურწავი ოცის დღისა. ნამ-დვილად ქართლ-კახეთის გლეხ-კაცობამ გაცილებით ნა-კლები მიიღო, ვიდრე კანონით ეკუთვნოდა; რადგან ზოგს ბატონს — მემამულეს იმდენი საკუთარი სახნავი არა ჰქონდა, რომ შეეგნა განთავისუფლებული გლეხის-თვის ნადელი, იმერეთში ხომ ქართველმა გლეხმა გაცი-ლებით უფრო ნაკლები მამული ჩაიბარა, ვიდრე ქართლ-კახეთში.

ჩვენშიც, როგორც რუსეთში, 1864 წლის 13 დეკ-

ნობისთვის კანონმა უფლება მიანიჭა ნაშუაგულ-
ლობით საკუთრებად შეეძინა თვისის ხარჯით, ან მთა-
ვრობის დახმარებით ნადელი. ამ კანონით ქართლ-კახეთ-
ში მხოლოდ ერთმა მეხუთედმა ისარგებლა, დანარჩენი
გლეხ-კაცობა დღემდის დროებით-ვაღდებულად ითვლე-
ბოდა და ბატონ-უმურ ჭაშანყველაში იყო. ნადელების
დახსნა გაცილებით კარგად მიდიოდა იმერეთში, სადაც
რვა მილიონ მანათისაზე მეტი ნადელი დაიხსნეს, თუმ-
ცა იქაც დღემდის დაუხსნელი დარჩა თითქმის მესამედ-
ზე მეტი.

კანონი ნადელის იძულებით დახსნის საქართველო-
ში და სრულიად ამიერ-კავკასიაში შეიმუშავეს აქ, ხელ-
მწიფის მოადგილის კანცელარიაში. უმაღლესი საფუძვე-
ლი, რომელზედაც აშენებულია ეს კანონი, ის არის,
რომ დესეტიან სანადელო მამულისა იმ ფასად უნდა და-
იხსნას გლეხმა, რა ფასადაც ღირდა იგი მიწა შემოსავ-
ლის კვალობაზე 1864 წელს, ესე იგი ბატონ-უმობის გა-
დგარდნის დროს. ესაა მიზეზი, რომ დღევანდელ ფა-
სი სანადელო დესეტიანის ერთი ორად და ერთი სიმაღ-
ნაგლებია კანონით გამოანგარიშებული, ვიდრე იგი მიწა
ჰქონდა. მაგალითად დესეტიან გენახის კახეთში შეფასებუ-
ლია 106 და 120 მანათად, ხოლო ქართლში — 134 და 138
მანათად; სახნავისა — კახეთში 41—51 მანათად, ქართ-
ლში — კი 16—69 მანათად. რაღა თქმა უნდა, რომ
ასეთი ფასი არ შეეფერება მიწის დღევანდელ ღირებუ-
ლობას განსაკუთრებით გენახისა და საგენახე ადგილისა.
საკენახე ადგილი ქართლში ერთი დესეტიან ჰქონდა არა
ნაკლებ 400 მანათისა, ხოლო კახეთში 600—800 მან.

იძულებით დახსნის კანონი, აქ, ტფილისში, შემუ-
შავებული, ხელმწიფის მოადგილემ ქართველ თავად-აზ-
ნაურობას გადასცა განსახილველად და თვისის აზრის
გამოსათქმელად. ამ ორის წლის წინად ქართლ-კახეთის
თავად-აზნაურობამ განიხილა ეს კანონი და ასეთი აზრი
წარუდგინა ხელმწიფის მოადგილეს. ქართველ გლეხ-
კაცს უსასყიდლოდ უნდა გარდაეცეს ის ნადელი, რომე-
ლიც მას მიუზომეს 1864 წელს, ესე იგი სასახლე
ადგილი, გენახი და მინდვრის მიწები. ქართველმა გლეხ-
კაცობამ ფასდაუდებელი ამაგი დასდო რუსეთის სახელ-
მწიფოს, ოდეს იგი მგვიდრდებოდა საქართველოში და
ამიერ-კავკასიაში. იმადენა მსხვერპლი უძღვნა რუსის
მთავრობას გლეხ-კაცობამ, რომ ამადენა ჯაფა და შრო-
მა თავის მგვიდრ მთავრობისთვის არას დროს არ შეუ-
წირავს. „მარტო პატარა საქართველოს, ამბობს გენე-
რალ-ლეიტენანტი ივანენკო, მშვიდობიან დროს წელი-
წადში 112.000 ბეგრის ურემა გამოჰყავდა და 100.000
ბარგის ცხენი“. ქართლ-კახელი გლეხი სამხედრო
ტვირთსა და სურათს უზიდებოდა განჯა-ურევანს, ურსი-

საკენ, ფოთისაკენ და იქ, სადაც კი რუსის მხედრობა
სალაშქროდ იყო გასული. მომეტებული ნაწილი მეურმე-
ებისა შინ ცოცხალი ვეღარ ბრუნდებოდა, ხარ-კამბეჩი
ხომ თითქმის სავსებით უწედებოდა. ^{მეორე მომენტად}
ათი წელიწადი ასეთი ჭაშანს ეწოდებოდა. ^{მეორე მომენტად}
რომ უსასყიდლოდ მიეცეს „ნადელი“, სწორედ რომ
სამაგიეროს გადახდა იქნებოდა. მთავრობა უმაღლეს გლეხ-
კაცობას ციმბირში ასახლებს, უსასყიდლოდ აძლევს მა-
მულს, უკეთებს გზებს, უშენებს სკოლებს, აბანოებს,
ეკლესიებს. ურიგებს სსშენ ხის მასალას და სხვა; ეხმა-
რება ფულით და ათასგვარ სხვა დახმარებას უჩენს. გა-
დასახლებულთა კეთილად მოსაწყოებად მთავრობა ფულს
არა ზოგავს და წელიწადში თითქმის 30 000,000 მა-
ნათს ხარჯავს ამ საქმეზე. ამას გარდა რუსის გლეხ-
კაცობას 3 ღვინობისთვის 1905 წლის მანოფესტით ერთ
მილიარდ მანეთზე მეტი უფებქაშა და ნუ თუ იგივე
სახელმწიფო ვაღდებული არ არის გამოიჩინოს მზრუნ-
ველობა და სახელმწიფოს ხარჯით მამული მისცეს ქარ-
თველ მოამაკე გლეხს, რომელსაც ასე დიდი ღვაწლი მი-
უძღვის ქვეყნის წინაშე და რომელსაც დღეს ნიკოთიერი
ძალა აღარა აქვს ფასით შეიძინოს ნადელად მიცემული
მამული.

ვევლას მოეხსენებო, ამბობს იგივე თავად-აზნაუ-
რობა, რომ ქართველი თავად-აზნაურობა ნიკოთიერად და-
ძაბუნდა, გადარიბდა და გადატაკდა. თითქმის სამოცი
პროცენტი თავად-აზნაურობისა მოკლებულია მამულს,
4—6 დღიური შერჩენილის მამულისა მამულად აღარ ჩა-
ითვლება და დღეს თუ ხვალ ეგვეც ხელიდან გამოვცდებ-
ბა. ან რა მამულია 4—6 დღიური, რა მეურნეობა შეი-
ძლება ამ ერთ ბოხხა მამულზე? რადგან ასე დაქვეით-
და ქართველი თავად-აზნაურობა და თვითონ საჭიროებას
შეუღალ-დახმარებას, ამის გამო თავად-აზნაურობა საშარ-
თლიანად სოფლის, რომ სახელმწიფომ იკისროს და თვი-
სის ხარჯით გამოისუილოს სანადელო მამული და შემდეგ
უსასყიდლოდ გადასცეს დახსნილი მამული ქართველ
გლეხ-კაცობასა.

მეორე ფრიად საუერადღებო აზრი თავად-აზნაუ-
რობისა ისაა, რომ იძულებითი დახსნა სანადელო მამუ-
ლისა უნდა მოხდეს დღევანდელ ფასების მიხედვით და
არა იმ ფასებისა, რომელიც არსებობდა 1864 წ. წი-
ნადმდეგ მქონევევაში, იძულებითი შესყიდვა სანადელო
მამულისა ექსპროპრიაციას უფრო ეგვანება, ვიდრე შეს-
ყიდვას. მთავრობამ არ შეიწყნარა საკონსტიტუციო დე-
მოკრატიის აზრი, რომ მამული უნდა მიეცეს გლეხ-
კაცობას სამართლიან ფასებში და აბა სადაური სამართა-
ლია, რომ დღევანდელ ფასის მაგიერ მთავრობა ადებს
გამოსასყიდ მამულს 1864 წლის ფასებსა.

ხელმწიფის მოადგილემ და მისმა საბჭომ არ შეიწყნარა თავად-აზნაურობის აზრი და დაადგინა: იძულებითი ნადელები დახსნა მოხდეს იმ ფასების მიხედვით, რა ფასებიც არსებობდა 1864 წ., ხოლო ღირებულება მამულის გლეხკაცობამ გაიღოს ნაწილ-ნაწილად.

ამ წლის მაისში ეს კანონი მოაწონა სახელმწიფო სათათბირომ და გადასცა სახელმწიფო საბჭოს. საეურადღებო ისაა, რომ სათათბირომ რაღაცა ნახევარ საათი მოანდომა ამ კანონის განხილვას და უცვლელად მიიღო. 19 დეკემბერს ეს კანონი მოაწონა სახელმწიფო საბჭომ და 21 დეკემბერს უმაღლესად დამტკიცდა.

სახელმწიფო საბჭოში კანონის წინააღმდეგ გაილაშქრა თ. ანდრია ერისთავმა. კანონს ბევრი ფორმალური ნაკლულები აქვს, უთქვამს საბჭოში თ. ერისთავს: კანონი უუურადღებოდ სტოგებს და არ სწევტავს ხიზნების საქმეს და საძოვრებსა და ვიდრე ამ საგნებს არ გაარკვევენ, ეს კანონი დარსი არ არის დამტკიცებისა და უნდა უკუ ვაგდოთ. რა აზრით იყო ეგელა ეს ნათქვამი, ვერ მივხვდით. იძულებით შესუიღვას ნადელების დიდი კავშირი აქვს იმასთან, თუ როგორ მოეწეობა საძოვრებით ხმარების უფლება, მაგრამ ხიზნების საქმეს რა კავშირი აქვს დროებით-ვადდებულ ურთიერთობის მოსპობასთან, ვერ გაიგებს ადამიანი. ახალი ფორმის ხიზანი გაჩნდა ბატონ-უმობის გადაგარდნის შემდეგ, როდესაც კავკასიონის ქედის ხეობებში შემწეუდელმა მთიულმა იხუფლა და ძირს, ბარში ჩამოვიდა. გამწვავებით კი საქმე გამწვავდა მაშინ, როდესაც სენატორმა კლუშინმა 1876 წ. გამოაქვეყნა შესანიშნავი ცირკულიარი ხიზნების შესახებ. ეს ცირკულიარი ხიზნებმა ისე გაიგეს, რომ დღეიდან ჩვენ მამულის ბატონი ხელს ვეღარ გვახლებს და სახიზნო მამულს ისე უნდა როდნენ, როგორც საკუთრებას. იმის მაგიერ, რომ თ. ერისთავს კრიტიკის ქარ-ცეცხლში გაეტარებინა უმთავრესი საფუძველნი დროებით-ვადდებულ ურთიერთობის მოსპობისა და დაეცვა ან მიწად მთელბუდის, ან მიწის მშრომელის ინტერესი, ხიზნების საქმეს წაეტანა ტუილ-უბრალოდ. დიან, ხიზნების საქმეც გადასწევტავს, მაგრამ სრულიად დამოუკიდებლად. ხიზანსა და ნაუპეკის შორის დიდი ზღვარი სძევს და მათი ერთმანეთში არევა უოფლად შეუძლებელი და შეუწყნარებელი ცდაა.

19 დეკემბერს განხილული სახელმწიფო საბჭოში და 21 დეკემბერს დამტკიცებული ხელმწიფის მიერ ახალი კანონი ნადელების იძულებით დახსნის შევა ძალაში პირველ იანვრიდან 1913 წ. ამ დღიდან სამუდამოდ მოისპობა დალა-კულუხის ძლევა და მის მაგიერობას გასწევს ფულის ზიდვა ხაზინაში. არსებითად ახალი კანონი ვერაფერს ცვლილებას ვერ შეიტანს ჩვენს ცხოვრებაში. იცვლება

მხოლოდ ფორმა გადასახადისა. წინად თუ დალა-კულუხი შეუობდა, დღეიდან დაკანონდება ფულის ძლევა მთელი ნახევარ საუკუნე, ვიდრე თავნი ვალი გადასწედება.

ვალის მოსაწევტად დანიშნულია სამი წელი (19 მუხლი ახლის კანონის): 5 წელიწადი, 41 და 28 წ. სოფლის სურვილზეა დამოკიდებული ვალის არჩევა. რომელს ვადასაც მოისურვებს, იმას აირჩევს. ვინც 5 წ. აირჩევს, იმან უნდა იხადოს ათ თუმან ვალზე ოთხი მანათი და ათი შური ($4\frac{1}{2}\%$); ვინც 41 წლით ივალებს ფულს, ის იხდის ათ თუმანზე ხუთს მანათს (5%) და ვინც ისესხებს 28 წლით, ის იხდის ათ თუმანზე ექვს მანათს წელიწადში (6%)—იხ. 22 მუხლი ახლის კანონისა.

ვიდრე მამულის ბატონი მიადებს ხვედრს ფულს ნადელისას, მთავრობა მისცემს სარკებელს ოთხნახევარ პროცენტის კვალობაზე. თანხას გამოიანგარიშებს მომრიგებელი შუა კაცი და გაუგზავნას შესამოწმებლად ხარჯის ამკრეფ ინსპექტორს. როცა ამ მომრიგებელ შუა კაცისგან და ხარჯის ამკრეფ ინსპექტორისგან შედგენილს ანგარიშს დამტკიცებს საგლეხო საგუბერნიო საკრებულო, მაშინ ანგარიშს გადასცემენ სახაზინო პალატას, ხოლო უკანასკნელი ბრძანებას მისცემს შესაფერად გილბორიუ ხაზინას, რომ მამულის ბატონების ჩაბაროს სარკებელი. საბოლოო ანგარიში ჩაბარდება მემამულეს მაშინ, როდესაც შესდგება და დამტკიცდება ნასყიდობის ოქმი.

ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურობა სულ მიიღებს სანადელო ფულს ოთხ მილიონს ცხრაას ჩუიდეტს ათასს რვაას სამოცდა ოთხს მანათს ($4.917.864$), ხოლო ქუთაისისა— $2.444.146$ მანათს, სულ კი ორთავ გუბერნიის თავად-აზნაურობა და მათ შორის მესხეთის, ჯავახეთის და ბორჩალოს ბეგობა და ალაღარობა $7.362.010$ მანათს.

კერძოდ ტფილისის გუბერნიაში ამ ნაირად განაწილება სანადელო ფული: 1) ახალქალაქის მაზრა ის გლეხკაცობა შეიძენს საკუთრებად 23.689 დესეტიანს; მემამულენი: ქართველი აზნაურნი—მუსხელაანი, ქანანავები, ორბელიანი, ტომაშევინი და ბეგები: ფალავანდიშვილები, ათაბეგნი, ერისთვანი, ხიდირბეგიაინი, მაჩაბლიანნი, თულაშვილნი, წერეთლები, მუხრანიაინი, ავალიშვილები და სხვანი და მოქალაქენი: მეფისაინი, ფარალიშვილები, კახიუაშვილები, ბეზირგნიაინი, ალელიშვილნი, ბაიბურთელნი, ეირხქესაღი, ბეთანიშვილნი, ხოჭუვანიშვილები და სხვანი *) მიიღებენ $1.119.559$ მან. 2) ახალციხის მაზრის

*) აქ ჩამოთვლილ მემამულეთ აქვთ მამული მესხეთსა და ჯავახეთში.

გლეხობა შეიძენს 18.035 დესეტიანს 1.085.252 მანათად; 3) ტფილისის მაზრის გლეხობა — 10.296 დესეტიანს 572.259 მან. 4) ბორჩხალის მაზრის — 6.677 დესეტიანს 353.868 მანათად; 5) გორის მაზრის — 20.866 დეს. 1.026.275 მანათად; 6) დუშეთის — 9.541 დესეტ. 346.717 მანათად; 7) სიღნაღის — 4.975 დესეტიანს 281.566 მან.; 8) თელავის — 3.266 დეს. 169.700 მან. და 9) თიანეთის — 1.155 დეს. 54.698 მანათად. სულ ტფილისის გუბერნიაში 98.500 დესეტიანს განმოსახლები, რომლის ფასი დაიჭრეს 4.917, 864 მან.

ქუთაისის გუბერნიაში: 1) ქუთაისის მაზრა — 4.674 დეს. 312.285 მანათად; 2) შორაპნის მაზრა — 7.870 დეს. 337.785 მან.; 3) ლენხუშის მაზრა — 6.550 დეს. 321.770 მან., 4) სენაკის — 8.908 დეს. 319.641 მან., 5) ოზურგეთის — 821 დეს. 46.921 მან.; 6) ზუგდიდის — 26.446 დეს. 993.901 მან. და 7) რაჭის — 1.975 დეს. 111.841 მან. სულ ქუთაისის გუბერნიაში გლეხ-კაცობა შეიძენს საკუთრებად 57.244 დეს. 2.444,146 მანათად.

ზოგს მაზრაში, მაგ., ბორჩხალში შესასვლელ მამულის რაოდენობა მცირეა. ეს იმითი აიხსნება, რომ როგორც აქ, აგრედუე სხვაგან, უფრო კი იმერეთში, დროებით-ვალდებულმა გლეხობამ ადრევე დაიხსნა ნადელი და შესაკუთრე შეიქნა.

ამ ცხრილიდან სჩანს, რომ საქართველოს გლეხ-კაცობას ვალად დააწვეს 7.362.010 მან. წელაწადში თავნება და სარგებელში გლეხობამ უნდა იხადოს ხუთის ბრატის კვალობაზე 368.100 მან. ესაა ღალა-კუდუხის მაგიერი ფასი.

გადაჭრით შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ ეს ტვირთი ერთი ორად და იქნება სამაღაც გადაჭარბებს ღალა-კუდუხის სიმძიმეს. საბოლოო ასეთი მტკიცებისა ისაა, რომ მოუსაფლობის დროს დროებით-ვალდებული არას იხდიდა და თუ განმე ზარალობდა ასეთს წელს, ისევე შემამუდუ. ხაზინამ და სახაზინო პალატამ მდარე მოსავლიანობა და მოუსაფლობა არ იცის. არის მოსავალი თუ არა, სულ ერთია, სარგებელი უნდა წარადგინო ხაზინაში. არ შეიტან და „ნედლიმკა“, ჯარიმა და ბოლოს ხარჯთა აკრეფაში გაწაფული დარაჯი. მეურნეობა საქართველოში ისევე უხეირო და პირუანდელია, როგორც რუსეთში. თუ რუსეთში, სადაც დროებით-ვალდებულმა ხუთჯერ მეტი მამული მიაღო და ვერ გაუძლო ტვირთს და წელში გატედა, ჩვენსას რაღა ხეირი დაეუბრება? უეჭველია, რომ ქართველ გლეხ-კაცსაც სამანიფესტოდ გაუხდება საქმე...

ამაინად ეკონომიური მხარე ახალის რეფორმის აგრე რიგად სახარბიელო არ არის და საკონებელში

გვაგდებას. ხოლო პოლიტიკური მხარე რეფორმის დიდი და თავსაზრისი, დასრულდა მონობა, სრულყოფილად განთავისუფლდა პირუანება კაცისა. ღალა-კუდუხის ძლევა ამცირებდა მუშაკს, ცუდს გუჩებას, რეფორმის შედეგად სავსე. ერთი-ერთობა ორის წადების განუწყობილი იყო და სავსე მონობისთვის ნიდავს ვერ ამზადებდა. მხატვრული და დაზარალები, აბა აქ რა კეთილი განწყობილება შეიძლება! რაკი გლეხი შესაკუთრე გახდა და სხვისა თვალსა და წარბში უუჩება აღარ დასჭარბება, გათამამდება და უფრო მხედ და გუდიანად წაივანის თავის საქმეს. ერთობის შემოდებასაც „ნადელის“ დახსნა ხელს შეუწყობს.

დასასრულ იხილ უნდა აღვნიშნოთ, რომ გათავსებულად ვერც 21 დეკემბრის 1912 წლის რეფორმა ჩაითვლება, რადგან კიდევ დარჩა გადუწვევადი ისეთი მწვავე საქმე, როგორიცაა სამოვრით სარგებლობა და ტვირთ ხმარება მესხეთში. ხელმწიფის მოადგილის განცხადებით ამ ჯამად მასალას აგროვებს და იმედია, რომ ავად თუ კარგად ამ საქმესაც მალე მოუდებენ ბოლოს. როდესაც ეს საქმეც გამოირკვევა და კანონი გადასწვევტს, მხოლოდ მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენში ბატონ-უმობა გადავარდა.

სულ ცოტა ოთხი-ხუთი წელიწადი მოუნდება ამ საქმესაც. მაშასადამე მთელი ნახევარ საუკუნე დასჭირდა ბატონ-უმობის ნაშობის ძირიან-ფესვიანად ამოგდებას, მაგრამ ეს საქმე რომ დასრულდება, მაშინ თავს წამოჭერთეს უფრო დიდი და თავში სიტყვი საქმე — სოფლის მიწად-მოფლობელობის მოწეობა და მოწესრიგება, ესე იგი არეულ და აღუთხუდ წვრილ-წვრილ ნაჭრების ერთს მხარეზე მიტან-მოტანა. უამისოდ სოფლის მეურნეობის ბრძოლის და წინსვლა წარმოუდგენელია.

ალ. ყიფშიძე.

ახალგაზრდობას

სევდის სახე არ გვშორდება
ვით აჩრდილი მამუზარი!
ირველივე ისმის სულ გოდება,
მოთქმა-გლოვის მწარე ზარი!..
ძვალთა მტვერში ფიქრი სკვნება,
გული ძლივს ჰფეთქს სისხლნაკლოლი,
საცოდავ ჩვრად იქცა ნება
გზა გადამცდარ-დაკარგული!..
ერთმანეთის მტრობა-შურის
მწვავე ჯაჭვი ორი სწყდება!

ვაგლახ ჩვენა, რომ წარსულის
გაკვეთილი გვავიწყდება!
დაანებეთ წუწუნს თავი:
ცრემლი—ლაჩართ ხვედრი არი!..
კარგად გესმით ხომ მტრის ავი
დამცინავი ხმა საზარი!..
რამდენიმე ათასის წლის
სისხლი გიჩქეფთ ამაყს მკერდში,
ყოვლი წვეთი ამა სისხლის
ნადულია ბრძოლის ბრძმედში,
ოხვრა-კვნესა და ჩივილი
არ შეგშვენისთ თავმომწონეთ!..
გმირ არწივთა კვლავ ყივილი
გამაგონეთ, გამაგონეთ!
შეგობრებო, დროს ნუ ჰკარგავთ,
განიკურნეთ გულის წყლული,
ლამაზ სიტყვებს ნუღარ ჰკარგავთ
და ჩაუდგით საქმეს სული!
ერთობისა, შეთანხმების
დროშა წმინდა ზე ასწიეთ,
და შუქოსან მომავლისკენ
უშიშრად და მხნედ გასწიეთ!..
დაგვარწმუნეთ, რომ ვარსკვლავი
ჩვენი ბედის კიდევ ბრწყინავს,
რომ არ გვიდევს წინ საფლავი —
არც მომკვდარვართ... აღარც გვძინავს!..

კ. მაყაშვილი.

უკანასკნელი შუქი

კარგა ღამეა გასული. საშინელი ქარი ჰქრის, სულ ჰგლეჯავს არე-მარეს და გაყინულ დედამიწიდან ოდნავ დადებულ თოვლის ფიფქს ანიავებს. სოფელი საბატონო მთლად დაფარულია ამ კორიანტელში. ცა და დედამიწა აღარ ირჩევა ერთმანეთში. მხოლოდ ბატონიანთ სასახლე, უშველებელი, რამდენიმე სართულიანი დიდი შენობა ვერც ამ კორიანტელს დაუფარავს და ის ამაყად მედიდურად მოსჩანს საერთო სიბნელეში.

მაგრამ კაცი რომ მიუახლოვდეს ამ უზარმაზარს, ბატონ-ყმობის დროის ნაშენს ვეშაპს, შენიშნავს რომ საამაყო აღარა აკრავს რა. სახურავი მოჰგლეჯია, ირგვლივ შემოკრული ბალკონების ნაგლეჯები აქა-იქ საცოდავად ღა ჰკიდია, კარის და ფანჯ-

რის ნასახიც აღარა სჩანს და თვალებ დათხრილ კედლებ შუა ქრისტიშობის ქარი თავისუფლად დანავარდობს და მის აოხრებულ ოთახებში ათასი შესაზარის ხმით გაჰკივის, ბზუის, ხრიალდება, ანგრევს და ამტვრევს ყველაფერს, რაც კიდევ შემორჩენილია ამ გავერანებულ ამაყ, თავადთა გმირადებთა სადგურს.

მარტო ერთ მხარეზედ, ერთ პატარა კუთხეზედ შერჩენილ ჰერ ქვეშიდგან გამასჭუის ოდნავი შუქი და მცირე ვარსკვლავივით ბუუტავს გარშემო გამეფებულ წყვდიადში.

ღიახ, ამ უზარმაზარ ჩანგრეულ, უპატრონო შენობაში, მხოლოდ ერთი მცირე ოთახი ღაა მთელი და იქ მბუუტავ ცეცხლის გარშემო ამ სახლის პატრონთა შთამოვების ორი უკანასკნელი ნაშთიღა ოხრავს და ებრძვის ცხოვრების ამაოებას...

დიდს, ნათალი ქვის შშვენიერი ჩუქურთმით შემკულ ბუხართან, პატარა ჟანგიანი „ფესტის ფეჩი“ კუნტია და ფეჩის წინ პატარა ყუთზე ჩამომჯდარი პატარა, ოთხად მოკუნტული, შავებით მოსილი მოხუცი, კნენია მართა გმირადისა, წამდაუწუმ ფეჩის წინ დაგროვილ ძველ ნაფოტებს ფეჩში უკეთებს.

ნაფოტის აპრიალეზაზედ ოთახი მთლად ნათდება და მკაფიოდ ანათებს იმის უკიდურეს სიცარიელეს და სიღარიბესთან ერთად, იქ მყოფთ — ორს საშინელ დაავადებულ პირთა სურათებსაც.

— დედა, ნუ თუ შესაძლებელი არ იყო ორი კვერცხის შოვნა? ეჭიმმა აქ იმიტომ უფრო გამოამგზავნა, რომ რძეს და კვერცხს იაფად იშოვნო, უკვერცხოთ და ურძეთ შენი წამლობა ტყუილი იქნებაო; ოდნავის, გახრინწიანებულის ხმით წარმოსთქვა ცეცხლთან შორიახლოს მდგომ ტახტზედ წამოწოლილმა ავადმყოფმა და მუხლებზედ წამოხურული საბანი გულამდე აიწია, ჩაიტკეპნა გვერდებში და საშინლად მძიმედ დაახველა.

— მოგიკვდეს დედა, შვილო! თავში ხელის შემოკვრით მიუგო ფეჩთან მჯდომმა მოხუცმა დედამ ორმოცის-ორმოცდა ხუთის წლის, წვერ-უღვაშ გაბანჯგლულ და ყვითლად დასიებულ ხელ-პირიან ავადმყოფ თავის შვილ ზაქარიას და ფეჩს კიდევ ნაფოტები შეუმატა. — დედა მოგიკვდეს, შვილო, დედა! რად არის ცოცხალი დედა შენი მართა, რათა? რაც ის დალოცვილი ღმერთი ბოლოს არ მოუღებს ჩემს დაუსრულებელ ტანჯვას! რაღად მაყურებინებს თქვენ ჰირს და ვარამს, ოჯახის დედამიწამდინ გასწორებას!

— კვერცხიო, რძეო! სად არის კვერცხი, სად არის რძე ამ გაძვალტყავებულ სოფელში! და რომ იყოს კიდევ, ვინ გამოგვიჩენს ჩვენასულ მისხი-მისხათ გააქრობენ, რაკი შეიტყობენ, რომ ჩვენ გვესაჭიროება.

— განა არ იციან რომ ავადა ვარ? არ იციან რომ, თუ არ რძე და კვერცხი, სხვას ვერაფერს შევ-კამ? რომ უიმისოთ შიმშილით საკვდილი მომელის....

— იციან, შვილო, იციან! ყველას შევჩივლე, ყველას შევტირე, მაგრამ სიბრალოული სად არის.... ხომ იცი, მთელი სოფელი მტრულად გვიყურებს.... ან მოყვრულად როგორ უნდა გვიყურებდეს.... სამი თვით ჩაყენებულმა „ზეკუციამ“ სულ ტყავი გააძრო ყველას. ქათამი რა არის, ქათამიც კი არავის შეარ-ჩინეს გაღეჭებულმა ყაზახებმა.... ხელობედ დასაყრე-ლა თივა აღარავის გააჩნია, სულ ყაზახთა ცხენებმა შთანთქეს; აბა ძროხები რილათი გამოჰკვებონ... სუყველაფერი მიყიდ-მოყიდეს, ციკნის ციკნსაც ვე-ლარსად გაიგონებ... ვაჟ-კაცი ქალაქებში გაიფანტ-ნენ სამუშაოდ და თითო მუკა ფქვილს იქიდგან აწოდებენ ოჯახს...

— კარგი, კარგი! ნუ მამიყვეს საყვედურებს. ომის დროს ბრძოლაა საჭირო, ომი გამოგვიცხადეს გლეხებმა და ჩვენც სამაგიერო მიუგეთ... გააჩხლე-ბით უთხრა ზაქარიამ დედას.

— „შენც წახდი, მეც წამახდინეო“, ნათქვამია, შვილო, და აკი ჩვენც გავნადგურდით.... აკი ჩვენც დავკარგეთ ყოველი სანუგეშებელი, ცხოვრების გზა და კვალი, აკი თავზედ დაგვენგრა მამა-პაპათა ნა-შენნი პალატნი, მეფეთა და დიდებულთა ჩამომა-ვალთ, განცხრომაში და დიდებაში ცხოვრებას ჩვე-ულთ, აკი ლუკმა გვენატრება ...

— ოხ, დედა, დედა! გაჩუმდი, გაჩუმდი! ნუ მიწამლავ უკანასკნელ წამებს... რად წამოველ აქ, რად მოვატანე ჩემ ჩამქრალ კერას, ჩემი მშობლის უბე-კალთას!... რატო „ბალნიცაში“ არ გადავდრძე და საერთო საფლავში არ დავიმარხე.... ჰხე, ჰხე, ჰხე! კვლავ დაახველა ღრმად, უხმო, საშინელის ხველე-ბით ზაქარიამ და კვლავ საბანის ამოკეცვა დაიწყო... მცივა... საშინლად მცივა... თითქო ხელოფები მეყი-ნება... სხეული მიდუნდება... ხველების გაყურების შემდეგ ხვნეშით და ქაქანით წარმოსთქვა ზაქარიამ და მერე დაღურჯებული ტუჩები მაგრად მოუჭი-რა, გაყუჩდა და კვლავ შავს ფიქრებს მისცა თავი.

ოთახში სიჩუმე ჩამოვარდა. მარტო ფიჭვის ნა-ფოტებს გაჰქონდა ტაკა-ტაკი ჟესტის ფეხში და

გარედგან აფორიაქებული ქარის შუილი ისმოდა. დედაც და შვილიც მოგონებაში იყვნენ წასულნი და აწმყო, ეს საშინელი აწმყო, უნუგეშო და ბნე-ლი თითქო უკან იყო ჩამოყენებული...

დედაც და შვილიც წარსულის მოგონების ტკივილში, ყურს აღარ უგდებდნენ აწმყოს სულთა-მხუთავ გამძვინვარებას.

დედას დაავიწყდა, რომ შვილი, სიცივეში ნამ-გზავრი და ავადმყოფი, სიმშლით დასუსტებული და ღონე მიხდილი ძლივს სუნთქავდა და თვით ავადმყოფს ყელთან მობჯენილი მწირი სული...

მაგრამ ტკივილმა თვით ამოიღო ხმა და ამ ხანად ისეთის სისასტიკით, რომ მისი შეკავება და უკუ ქცევა შეუძლებელი და იყო და როცა ორთა-ვენი გონს მოვიდნენ, ავადმყოფობის კრიზისი უკვე დამთავრებული იყო.

ფეჩი გამქრალიყო, ოთახში სიბნელე და სი-ცივე იყო გამეფებული, ზაქარია სცდილობდა და-ხველებას, ხვნეშოდა. ხელებს აქეთ იქით აწყვეტდა...

მართამ საჩქაროდ ანათო ფეჩი, შანდალში ჩა-რჩენილ სანთლის ნაშვს მოუკიდა და აკანკალებულ აცახცახებული შვილს მიუახლოვდა. ის, ზეზე წამო-მჯდარი, ყელში თოკ-წაჭერილივით გაღურჯებული, თვალებ დასიებული, სულს ძლივს იბრუნებდა, იხიბოდა, უკანასკნელად იბრძოდა...

— შვილო! შვილო! ისეთის საშინელებით შეჰკივ-ლა მართამ, რომ მისმა ტკივილმა გადალახა სტიქი-ონის გააფრთხილებული ყმუილი და სოფლელთა მიყუ-ჩებულ ყურამდინ მიაღწია.

და ცოცხლებზედ განრისხებული სოფელი, სიკვდილის დროს შეურყევლად დაიძრა და გაჭირ-ვებულთ ნუგეში სცა და პატრონობა აღმოუჩინა.

ექ. გაბაშვილისა.

ქრონიკა.

სახელმწიფო საბჭოს წევრი თ. ა. მ. ერისთავი

დროებით ვალდებულ გლეხთა კანონ-პროექ-ტის განხილვის დროს სახელმწიფო საბჭოში სიტ-ყვა წარმოსთქვა თავად ა. მ. ერისთავმა. „Русское слово“-ს მოჰყავს რეზიუმე ამ სიტყვისა.

„კავკასიის (?) თავად-აზნაურობის წარმომა-დგენელი თავის განსაკუთრებულ მოსაზრებაში წინადადებას იძლეოდა უკუგდოთ კანონ-

პროექტი. მისი სიტყვით სათათბიროს კანონ-პროექტი არ აკმაყოფილებს არც გლეხობის ინტერესს, არც თავად-აზნაურობისას და ამასთანავე სრულიად მხარს უხვევს ეგრედ-წოდებულ ხიზანთა მდგომარეობას. კავკასიის თავად აზნაურობა კანონ-პროექტს სთვლის ისეთ მოვლენად, რომელიც ძირს უთხრის არამცთუ გლეხთა მეურნეობას, არამედ მიწად-მფლობელობასაც. კანონ-პროექტით განზრახული სხემა გამოსყიდვის აქტებისა მრავალ საზოგადოებისათვის და სოფლებისათვის შეუფერებელია, ეწინააღმდეგებოდა ხასიათს კავკასიურ მიწად-მფლობელობას და ფაქტიურად განუხორციელებელია. კანონ-პროექტს აკლია აგრეთვე სისრულე, როცა ის მხარს უხვევს გლეხთა უმრავლესობასა, ეგრედ წოდებულ ხიზნებს.

თავად ა. მ. ერისთავს პასუხი გასცეს ნამეტნიკის წარმომადგენელმა ა. პ. ნიკოლსკიმ და თვით პრემიერ მინისტრმა კოკოვცევმა, რის შემდეგ კანონ-პროექტი მიღებულ იქმნა საბჭოსაგან.

ზ. დ. ქიტიაშვილი.

ქრისტიანობისთვის 22-ს გასულ წელს, ქ. გორში მამასახლისის არჩევა მოხდა. არჩეულ იქმნა ზ. დ. ქიტიაშვილი. გორის ახალი მამასახლისი ახალგაზდა კაცია. დაიბადა ქალაქ გორში, საშუალო განათება თბილისის მეორე გიმნაზიაში მიიღო და შემდეგ დიდხანს იცხოვრა ქ. ენევაში, სადაც დაამთავრა საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტი ქიმიის დოქტორის დიპლომით. უნივერსიტეტმა ქიმიის ასისტენტად დასტოვა, მაგრამ ზ. დ. დიდხანს არ იდგომილა უნივერსიტეტში და 1911 წ. სამშობლოში დაბრუნდა. ენევაში ყოფნის დროს სათავეში ედგა ქართულ სტუდენტობას და იყო გამგედ ზუბალა ლის მიერ დამაარსებელ ქართველ სამკითხველოსი. სამშობლოში დაბრუნებისას იგი დასახლდა გორში და ამ დღიდან დიდ მონაწილეობას იღებდა, როგორც ქალაქისა ისე სხვა საზოგადო საქმეებში. მამასახლისად არჩევამდის იგი იყო ქალაქის რწმუნებულად და ითვლებოდა დამფასებელ კომისიის თავმჯდომარედ. იგია ერთი დამაარსებელთაგანი გორის საგამომცემლო საზოგადოებისა, იღებს მონაწილეობას წ. კ. ს. გორის განყოფილებაში, არის წევრი გორის საკრედიტო საზოგადოების საბჭოსი და სხ.

† ქრისტიანობისთვის შუა რიცხვებში გადაიც-

ვალა კახეთში ცნობილი მოღვაწე იური ჯავჭავაძე, რომელიც დაუღალავად შველოდა ყველა კულტურულ საქმეს და თანაგრძნობით ეპყრობოდა ხალხის ღირ-ვარამს. სკოლა და სამშობლო, ენა, სასოფლო კრედიტი, საავადმყოფო და ფიზიკურ-სპორტული გულ-მხურვალე და მფარველს პოულობდა მის პატიოსან და კეთილ გულში. დაშორებული ქალაქს, ის ყოველთვის ხალხის შუა გულში ტრიალებდა და ძალის და გვარად შეჰქონდა განათლება და კულტურის სხივი ჩვენ დაბეჩავებულ სოფელში. საუკუნოდ იყოს ხსენება მისი, როგორც მისაბამ მაგალითისა ჩვენი ინტელიგენციისაგან.

მ. ხ. ბ. რედაქტორო!

გთხოვთ, თქვენი ჟურნალის ქრონიკაში მოათავსოთ შემდეგი ცნობა: ბაქოში შედგა ქართველ ინტელიგენტთა პატარა წრე, რომელმაც განიზრახა სთარგმნოს ქართულიდან რუსულად ქართველ მწერალთა საუკეთესო თხზულებანი, რომლის რედაქტორობა იკისრა ერთმა რუსეთის გამოჩენილმა (?) მწერალთაგანმა.

ეს ჯგუფი მიმართავს ყველას, ვისაც შეუძლია წარმოადგინოს თარგმანი. სასურველია ითარგმნოს მხატვრული ლიტერატურა და პოეზია. შრომის ფასი მიეცემა ყველას, შეძლების დაგვარად. ამ საქმის გამგის მისამართი: Баку Гоголевская ул. д. Мухтарова Н. В. Канделаки.

განათლების სტატისტიკა

ინგილისელმა მეცნიერმა ა. მაკდოლანდმა ამას წინად გამოაქვეყნა საინტერესო გამოკვლევა: თანამედროვე მდგომარეობა, ხალხის განათლებისა; სხვა და სხვა ქვეყნებში თურმე 10,000-ს ახლად ჯარში გაწვეულ ახალგაზრდობაში წერა კითხვა არა სცოდნიათ.

გერმანიაში	4-ს
შვეიცარიაში	9
დანიაში	20
ინგლისში	100
პოლანდიაში	210
საფრანგეთში	346
ჩრ. ამერიკაში	380
ბელგიაში	833
იტალიაში	3073
რუსეთში	6110

რუსეთი ამ მხრავ ყველაზედ ჩამორჩენილია. ასევე ბეჭდვით სიტყვის შესახებ. გაზეთების რაოდენობაში პირველი ადგილი უჭირავს შვეიცარიაში.

ერთ მილიონ მცხოვრებლებზე მოდის:

შვეიცარიაში	275
ჩრ. ამერიკაში	260
საფრანგეთში	251
ჰოლანდიაში	132
გერმანიაში	115
ინგლისში	98

დანიაში	84
იტალიაში	60
ბელგიაში	27
რუსეთში	

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ამას შეიძლება დაემატოს, რომ საქართველოში მოდის ერთ მილიონზედ 9 გაზეთი

რედ.

გლეხ მერძევეთა ამხანაგობა „ლილო“

13 მაისს 1912 წელს თბილისში ჩამოვიდა პირველი ეტლი კოოპერატიული რძით გლეხთა ამხანაგობა „ლილო“-სი.

მას შემდეგ გაიარა 8 თვე და, მგონი ინტე-

რესს არ იქნება მოკლებული, თუ თვალს გადავავლებთ ამხანაგობის მოქმედებას. ამ მოქმედებას ნათლად გვიხატავს თვით ამხანაგობის ანგარიშები.

თ ვ ე კ ბ ი	რამდენი გაიყიდა რძე	რა ფასში	ხარჯი	დაურიგდა წევრებს	რძის ფასი ფუთობრივ
1 მაისში	144 ფუთი	13 ¹ / ₂ გარ.	230 მ. 94 კ.	68 მ. 5 კ.	161 მ. 98 კ. 1 მ. 60 კ.
2 თებათვეში	273 ფ.	34 ³ / ₄ გ.	438 მ. 19 კ.	93 მ. 40 კ.	338 მ. 4 კ. 1 მ. 60 კ.
3 მკათათვეში	250 ფ.	33 ³ / ₄ გ.	401 მ. 35 კ.	82 მ. 65 კ.	330 მ. 95 კ. 1 მ. 60 კ.
4 მარამოვბისთვეში	202 ფ.	23 ¹ / ₄ გ.	324 მ. 13 კ.	71 მ. 80 კ.	248 მ. 58 კ. 1 მ. 60 კ.
5 ენკენისთვეში	130 ფ.	31 ¹ / ₂ გ.	209 მ. 25 კ.	52 მ. 20 კ.	154 მ. 31 კ. 1 მ. 60 კ.
6 ღვინობისთვეში	135 ფ.	30 ¹ / ₄ გ.	244 მ. 36 კ.	40 მ. 3 კ.	193 მ. 83 კ. 1 მ. 80 კ.
7 გიორგობისთვეში	128 ფ.	22 გ.	257 მ. 10 კ.	50 მ. 90 კ.	196 მ. 20 კ. 2 მან.
8 ქრისტიშობისთვე.	134 ფ.	20 გ.	269 მ.	54 მ.	205 მან. 2 მან.
რვა თვეში სულ:	1401 ფუთი	9 გარ.	2374 მ. 33 კ.	513 მ. 3 კ.	1809 მ. 80 კ.

ამ რიგად, 8 თვის განმავლობაში წევრებს ნაღდათ დაურიგდათ 1809 მ. 80 კ. იმ საქონელში, რომელსაც საზოგადოთ ამ სოფელში თითქმის სრულიად ფასი არა ჰქონდა. რძეს გლეხები თითონა ხმარობდნენ, მუშებზედ ხარჯავდნენ და ათასში ერთხელ თბილისში მაწინად ჰყიდდნენ. იმავე ანგარიშებიდანა სჩანს, რომ „ლილო“-ს ამხანაგობაში დასაწყისში წევრებად ითვლებოდა 45 გლეხი. მათ ჰყავდათ 140 ძროხა, აქედან 55 სული მეწველი.

1 იანვარს 1913 წელს ამხანაგობაში შედის 71 წევრი 216 ძროხით, რომელთაგანაც იწველება 91 ძროხა.

როგორც ვხედავთ, პირველ ქართულ მერძეობის კოოპერატივმა კიდევ აიღვა ფეხი გლეხთა წრე-

ში. მართალია, ბევრი დაბრკოლება ეღობებოდა მის მოქმედებას, მაგრამ მაინც წინსვლაში არ შეჩერებულა. მაგალითად, პირველ ზამთრის სეზონს, ძალიან გაჭირვებულ დროს, პრიმიტიულად დაყენებულ მერძეობის საქმესთვის, როდესაც, სხვათა შორის, მრავალი სოფლის ძროხა შრება, რძესაც ძალიან იკლებს, „ლილო“-ს ამხანაგობა მხნედ დაუხვდა. უკანასკნელ დროს ზიდავს თბილისში 7 ფუთს რძეს ყოველ დღე და სცდილობს ხალ ძროხების სუიდვით, კაი საკვებით უფრო და უფრო მოიმატოს კიდევ. თუ ეგრე ბეჯითად წაიყვანს თავის საქმეს, ლილოელთა ამხანაგობა კეთილ მომავალსაც უნდა მოელოდეს. გლეხობაც დიდის ყურადღებით და სიმბატიით ეკიდება ამას და

სცდილობს უფრო გამოაკეთოს და მკვიდრად მოაწყოს იგი. ეხლა, სხვათა შორის, ზრუნავენ ძროხების რაციონალურ კვების მოწყობაზედ. ამისათვის აპირებენ გაზაფხულიდან იონჯის და კარხლის მოყვანას თავის მიწებზედ. თებერვლიდან შეუდგებიან საკუთარ მერძეობის სადგურის აშენებას. მათ მოკ-

მედებას მუდმივ თვალ-ყურს ადევნებს და ხელმძღვანელობს კოოპერატიული სექცია და სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებისა.

ეროვნული
ხელისუფლება

ქართველი ქალები მე-60-ე წლებში (ქართ. მუზეუმი)

მარცხნივ და შუაში — ელენე ჩოღაუაშვილისა და ბარბარე თუმანიშვილისა, ასუფნია თ-დ ივანე მაღრაძის ძე ანდრონიკაშვილისა და მარჯვნივ არჩილ ივანეს ძე ანდრონიკაშვილის მეუღლე — ბარბარე.

ქალთა საკითხი

ჩვენ, ქართველებმა, ორი მხრიდან უნდა შევხედოთ ქალთა საკითხს. ერთი არის მსოფლიო შეხედულება, ანუ პრინციპი და მეორე — შინ სახელმძღვანელო, ანუ ტაქტიური მოსაზრება. ორთავე საკითხს ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს და დიდი დაფიქრება სჭირია, რომ აქაც ისეთივე ყალბ ნიადაგზედ არ შევსდგეთ, როგორც სხვა ბევრ საკითხში.

საუბედუროდ, ამ ორ შეხედულების გზა ხშირად ეწინააღმდეგება ერთმანეთს და იწვევს აუცილებელ კონფლიქტებს. აი ის მახლობელი ფარგლები, რომლითაც მინდა შემოვზღუდო დღევანდელი ჩემი წერილი, თორემ ქალთა საკითხი მეტად რთულია, რომ საერთაშორისო წერილით შეიძლებოდეს მისი დაშრეტა.

როცა ქალთა თანასწორობაზედ ლაპარაკობენ,

გამოდის იმ ტრადიციულ აზრიდან, რომ ქალიც და კაციც ადამიანია და ერთნაირი უფლება და ერთნაირი თავისუფლება უნდა ჰქონდეთ. მგონი, აღარ არიან ისეთი საშუალო საუკუნის მღვდარი, რომელნიც ეხლაც უარყოფდნენ ქალის ადამიანურ ბუნებას და სულს. მაგრამ, როცა ბუნებაზედ და სულზედ ვლაპარაკობთ, არ უნდა დავივიწყოთ ის ბუნებრივი და სულიერი განსხვავებანიც, რომლებიც არსებობენ ქალსა და კაცს შორის. როცა ლაპარაკობენ თანასწორ-უფლებიანობაზედ, უნდა ითქვას სიტყვა თანასწორ-მოვალეიანობაზედაც.

თუ საფუძვლად დავიდებთ იმ ნორმალურ მდგომარეობას, რომ ქალი უნდა გათხოვდეს და ოჯახი შექმნას, ე. ი. ადამიანის ტომი განაგრძოს და უკვდავ ჰყოს, და არა იმ არა ნორმალურ მოვლენას, რომ ბევრი ქალი ვერა თხოვდება, — უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს ბუნებრივ-ნორმალური მდგომარეობა ჰქმნის უპირველეს განსხვავებას.

რაც უნდა სხვა და სხვა ფერის სახე მიიღოს ოჯახმა, იქნება იგი თავისუფალი კავშირი თავისუფალ პიროვნებათა, კანონიერი შეუღლება ეკლესიისა და სახელმწიფოს წესით, ხანგრძლივი თუ მოკლევადიანი, მრავალცოლობა და მრავალქმრობა, ან ერთმეუღლეობა—ყველა შემთხვევაში, ქალის მდგომარეობა, უპირველესად ყოვლისა განიზომება და განისაზღვრება მისი ბუნებრივი ფუნქციით—ორსულობით და შემდეგ დედობით.

აქედან გამომდინარეობს ისტორიულად დედ-კაცის სულიერი მოთხოვნილებაც, მისი უფლებაც და მოვალეობაც, რადგან არ შეიძლება დავეყაროთ იმ ანორმალურ და არასასურველ მდგომარეობას, რომ ბევრი ქალი იძულებულია გაუთხოვარი დარჩეს, ბევრს შვილები არ ეძლევა და სხ. ჩვენ მხედველობაში უნდა ვიყალიბოთ ნორმალური ადამიანი, ნორმალურის ფუნქციებით.

ამ შემთხვევაში კი, ქალი, როგორც ფიზიკური იარაღი მოდგმის გაგრძელებისა—სრულიად სხვა, კაცისაგან განსხვავებულ მოვლენას წარმოადგენს. მართლაც, ამ ბუნებრივ დანიშნულების წყალობით, ქალს განსაკუთრებული მოვლენები, ცვლილებანი აქვს ორგანიზმში, რაც თითქმის აავადებს და ხელს უშლის იმისთანა საქმის გაკეთებას, რაც კაცისათვის და იმ ქალისათვისაც, რომელიც ჩვეულებრივ პირობებშია, —ადვილია. აქედან ის წარმოსდგება, რომ ქალს არ შეუძლიან და ნებაც არა აქვს ბევრს დარგში მუშაობა განუწყვეტლივ. ამას ზოგიერთი სახელმწიფოანი კიდევაც აკანონებენ იურიდიულად (ინგლისი, ბელგია, გერმანია და სხ.).

ნორმალურ ქალის ცხოვრება დაყოფილია ისეთ პატარა და დიდ ხანებად (პერიოდებად), რომ განუწყვეტლობა მუშაობისა, —ზოგან კი ეს აუცილებელია—მისთვის ყოვლად შეუძლებელი ხდება. და რადგან ცხოვრების თითქმის ყოველი დარგი თხოულობს შეუწყვეტელ მოქმედებას, ქალის პერიოდული გადადგომა საქმიდან, თანამდებობიდან, თუ წარმოებიდან—არა სასურველ შეფერხებას შეიტანს.

პირველ ყოფილ საზოგადოებაშიაც კი ყველა ადამიანს თავისი მიჩნეული საქმე აქვს და ნაღბანდი ხარაზობას არ ეწყობა, და როცა ცხოვრება რთულდება, სპეციალიზაცია რომელიმე დარგში აუცილებელი ხდება. მომავალში ეს თანდათან უარესდება და ქალსაც ძალაუფლებურად, თვით ბუნებისაგან მიჩენილი სპეციალური ადგილი ექნება.

უსამართლობა ამაში კი არ არის, უსამართ-

ლობა იმაშია, რომ ამ დიდ და პატივსაღებ სპეციალურ დანიშნულებას, სათანადო ანგარიშს არ უწევს კაცობრიობა და ამ დანიშნულებიდან გამომდინარე უფლებასაც არ ანიჭებენ დედებს.

ამ მხრივ საყურადღებოა ზოგიერთი ჩვეულებანი და კანონები ზოგიერთი ხალხისა.

ინდოეთში უკანასკნელ დრომდე ქალს არავინ შეირთავდა ცოლად, თუ წინასწარ შვილი არ ეყოლებოდა, ე. ი. ფაქტიურად, ოჯახის უფლებასაც არ ანიჭებდნენ, თუ თავისი სპეციალური უნარი არ გამოიჩინა. ბელგიაში ეხლაც დაკანონებული აქვთ ერთი ჩვეულება, რომ ფეხმძიმე დედაკაცს შეუძლიან ყოველი სავაჭრო სახლიდან წაიღოს, უსასყიდლოთ, მოწონებული ნივთი და ეს—ევროპაში, საცა კერძო საკუთრების პრინციპი ღმერთადაა ქცეული. იტალიაში, ქუჩაზე, გზაზედ მომავალი ორსული ქალის წინაშე ყველა ზრდილობიანი ადამიანი მოვალეა თურმე განზე გადგეს და ქუდი მოიხადოს... და სხვა და სხ. ათასი ამისთანა მაგალითის მოყვანა შეიძლება იმის შესახებ, რომ ქალის სპეციალურ ბუნებისაგან შეიძლება სპეციალური უფლებანიც შეიქმნეს და ეს ასეც უნდა იყვეს: ყველა ადამიანი უნდა დაჯილდოვდეს იმდენად, რამდენადაც ღირსია.

ის მძიმე უღელი, რომელსაც ადგამს ქალს შვილოსნობა, ჯერ ორსულობაში, შემდეგ შვილის გამოკვება-აღზრდაში, არა მარტო შეიქმს განსაკუთრებულ მდგომარეობას ქალისას და აქედან გამომდინარე უფლებას, არამედ განსაკუთრებულ ქალის ფსიხოლოგიასაც.

ორსულობის დროს, ქალს არ შეუძლიან რაიმე მძიმე საქმის გაკეთება და არც ვარგა; რადგან ზიანი მოაქვს როგორც მის პიროვნებისათვის, ისე მომავალ შვილისათვისაც, ამიტომ კაცთაგან არა მარტო პატივცემად და სათუთი მოპყრობაა მათთვის საჭირო, არამედ აქედან გამომდინარე უფლებაც, რომ ქალი ამ დროს სრულიად განთავისუფლებული იყოს საქმისაგან. ეს უფლება მარტო ქალს შეუძლიან მოიპოვოს. მეორე მხრით, ესეთი მდგომარეობა, როცა ქალის მთელი შინაგანი ენერგია, ფიზიკური, ზნეობრივი და გონებრივი მიმართულია ნაყოფის მომწიფებაზედ, ანუ როცა, როგორ ჰენიოსი ჰაინე ამბობს: ქალი მთლად თავის კიბში გადადისო, როცა მისი სხვა ფსიხოლოგიური მხარეები მისუსტებულია, მას სრული უფლება უნდა ჰქონდეს, ამა თუ იმ სახით, საზოგადოებრივ დახმარებაზედ. დაქვე უნდა დაუმატოთ, რომ ნებაც არა აქვს მაშინ ქალს ისეთ პირობებში ყოფნისა,

რომელნიც ხელს არ უწყობენ ნაყოფის შეესებას და ნორმალურ ზრდასა.

ამის შემდეგ, მშობიარება დაიწყო ქალის ორგანიზმს და მომხდარი რევოლუცია თხოულობს უკანასკნელ ერთ თვეს მაინც, ვიდრე ყველაფერი ნორმალურ სახეს მიიღებდეს. ჩვენში, მელოგინეს ერთ თვეს მაინც არ აყენებენ ზეზედ და მეცნიერებაც ამტკიცებს, რომ 9 დღეზედ წამოხტომა—სახიფათოა. შემდეგ, ცხრა თვეს უნდა ძუძუ აწოვოს დედამ შვილსა და მაშასადამე მაშინაც მოწყვეტილი იყოს ყველა საქმეს. იგივე მეცნიერება ამტკიცებს, რომ ქალის და საზოგადოთ ადამიანის ბუნება თხოულობს და ორგანიზმს ნორმალურად შეუძლიან ორ წელიწადში ერთი შვილის შობა-გამოკვება. მაშასადამე 24 თვეში სულ ცოტა, 15 თვე მაინც, ქალი განთავისუფლებული უნდა იყოს სხვა შრომისაგან. და დარჩენილ 9 თვეს რაღა უნდა გააკეთოს? რის გაკეთება უნდა მოასწროს?

აი ასეთი, ბუნებრივად ხანგრძლივი ფუნქცია არის მიზეზი, რომ ქალი განვითარებითაც, შრომის უნარითაც გაცილებით უკანა სდგას კაცზედ და არა ის, რომ ქალი მუდამ დაჩაგრული იყოს მასზედ ღონიერი კაცისაგან და დამონებული. თორემ განა ცოტა იყო ისტორიაში იმისთანა ხანა, როდესაც ქალს ნაკლები თავისუფლება არა ჰქონდა კაცზედ, მაგრამ „მონობას“ მაინც თავი ვერ დააღწია. ბევრი ურევინებდა ეთმანეთში მიზეზს და შედეგებს: ქალი მუდამ დამონებული იყო და ამიტომ არ განვითარდა. პირიქით, ისტორიამ აუარებელი მაგალითი იცის, როცა განუვითარებლობა რომელიმე ერისა, ადამიანისა, ჯგუფისა, მისს დამონების და გათახსირების მიზეზად ქცეულა.

ბევრი მაგალითი იცის იმისთანაც, როცა, დამონებული თუ დამმონებელზედ განვითარებული გამომდგარა, თავისი ბატონი გაუთქვეფია და თავისი კულტურით გარდაუქმნია (მაგ. ბიზანტია და რომი, დამონებული ბარბაროსთაგან) ასიმილიაცია მოუხდენია.

ქალი კი ყველგან და ყოველთვის დამორჩილებულის როლსა თამაშობს. რა არის მიზეზი ამისი? ისა, რომ უფრო ღონიერ მამაკაცს ეშინია ქალის კონკურენციისა, თუ, როგორც ზოგიერთი გაბედულნი ამბობენ: ქალი უფრო მაღლა სდგას და უფრო შორს შეუძლიან წასვლა და კაცს ამისი ეშინიანო. ეს ზღაპრები, რასაკვირველია, საფუძველს მოკლებულნი არიან, რადგან კონკურენცია იმის

კონკურენცია არის, რომ უკეთესმა უნდა გაიმარჯვოს და რაც შეეხება მეორეს — ქალის მაღლა დგომას და შორს წასვლას — ისტორია თვალწინ გვიშლის მათი მაღლა დგომის მაგალითებს.

განა არ იყო დრო მატერიალისტებისა, ამაზონებისა, როცა ქალები ბატონობდნენ, რატომ ვერ შეინარჩუნეს ვერსად ეს ბატონობა, რატომ ვერ შეჰქმნეს ისეთი პირობები, რომ განვითარება მათ ხელში ყოფილიყო? განა ისტორიამ ცოტაჯერ არგუნა შემთხვევა ქალებს — გამოსულიყვნენ მონობიდან და აღემართათ დროშა თავისუფლებისა და შემოქმედებისა? როცა საბერძნეთმა კულტურულ სიმწიფეს მიაღწია, როცა მისმა ფილოსოფიამ, ხელოვნებამ კაცობრიობა ზე-აღიტაცა და ზოგიერთ მათ შექმნილ დარგს მეცნიერებისა და ხელოვნებისა სდგას არა ჰყავს მეტოქე მსოფლიოში — მაშინ, პეტერა — სიმბოლო იყო თავისუფალი ქალისა, რომელსაც ყველგან შეეძლო ყოფნა, ყველაფრისთვის ხელის მოკიდება, მაგრამ ისტორიამ არ შეგვინახა არც ერთი სახელი ქალისა, რომელსაც თვალსაჩინო ადგილი დაეჭირა კაცობრიობის პროგრესის კიბეზედ. ერთად-ერთმა საფომ მოიხვეჭა სახელი პოეტისა და უფრო კი... ლესბიელ სიყვარულის ავტორისა. მართალია, ბერძნის ცოლები იმავე დროს სახლში ისხდნენ და „მატყლს ართავდნენ“, მაგრამ განა პეტერა-ქალი, თუ კი მასში სულიერი ძალა მოძებნებოდა, ვერ შესძლებდა თანამშრომელის და მუზის როლი, შემოქმედ როლად ექცია?

საშუალო საუკუნეებშიაც ერგო წილად ქალს პატივისცემა და ნების ყოფა: მის სიტყვას რაინდობისათვის კანონის ხასიათი ჰქონდა, მაგრამ ამ დროსაც ვერ ვხედავთ ჩვენ ვერც ერთ თვალსაჩინო გამომსახველს ქალის ჰენისას გერმანიაში, ძველად, ქალი არამთუ გათანასწოებული იყო კაცთან, იმშიაც კი მასთან ერთად, მხარი-მხართან გადიოდა და ამ ხანიდანაც არც ერთმა „ქალის ისტორიამ“ არ მოაღწია ჩვენამდის.

ალარ შევაწუხებ მკითხველს ამისთანავე უთვალავ მაგალითებით, — მხოლოდ შევეხები იმ საკითხს, რომელზედაც უმეტესად ამყარებენ თავის საბუთებს ის მწერლები, რომელნიც ქალთა საკითხს შეხებიან (ბებელი, ლილი ბრაუნ, ალექსანდრა მირიალ და სხვანი) მაგრამ ამაზედ შემდეგ.

ჩვენ „საზოგადოებათა“ მიმოხილვა

ქართული
საზოგადოებრივი

ნათქვამია, აწყო შობელია მომავლისა; ამიტომ ვიდრე ჩვენს სურვილებს გამოვთქვამდეთ ქართულ კულტურულ საქმიანობის წინმსვლელობის შესახებ მომავალ 1913 წლისათვის, საჭიროდ მიგვაჩნდა თვალი გადავაგლოთ ჩვენს ცენტრალურ თბილისის კულტურულ დაწესებულებათ, რათა ცოტათიცაა გავითვალისწინოთ მათი დღევანდელი ვითარება, რომ ამით ჩვენი სურვილებიც მომავალი წლისათვის მათ შესახებ უფრო სრული და საფუძვლიანი იყოს.

ქართულ კულტურულ დაწესებულებათა შორის ერთი უპირველესი ალაგთაგანი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას ეკუთვნის, როგორც თვისი ხანგრძლივობით ისე დანიშნულებით, რომელსაც ეს საზოგადოება ემსახურება. უკვე 30 წელზედ მეტია, რაც ხსენებული საზოგადოება არსებობს და ამ ხნის განმავლობაში დარაჯად უდგა ჩვენს ქართულ სწავლა-აღზრდის საქმეს. თუმცა მისი დანიშნულება უმთავრესად ხალხში პირველდაწყებითი სწავლის გავრცელებაა, მაგრამ საზოგადოებას თავისი ხანგრძლივი არსებობის დროს უხდებოდა ძალა უნებურად ეკისრა ბევრი ისეთი ქართული კულტურული საქმე, რაც მის პირდაპირ მიზანს არ შეადგენს, რადგანაც უკანასკნელ ხანებამდის არ მოგვეპოვებოდა ჩვენ კულტურულ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად სხვა შესაფერი ორგანიზაციები; მისმა მრავალმხრივმა კულტურულმა საქმიანობამ სამართლიანად დაიმსახურა ყურადღება და ნდობა ჩვენის შეგნებულ საზოგადოების ნაწილისა და ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ ყოველგვარი შეწირულება ამ საზოგადოებაში იყრის თავს; მაგრამ ამავე გარემოებას აქვს თავისი უარყოფითი მხარეც; სახელდობრ, დატვირთული ბევრგვარი საქმეებით, პირდაპირი მისი მიზანი—ხალხში პირველ დაწყებითი სწავლა-განათლების შეტანა, ჯეროვან ყურადღებას ვერ ღირსებია დღევანდლამდის და მოიკოჭლებს. მიუხედავად იმისა, რომ ამ საზოგადოებამ დღეს მრავალი განყოფილება გახსნა (1912 წლამდის იყო 14, მიემატა ამ წლის განმავლობაში კიდევ ოთხი: გუდაუთისა, ლიხაურისა, ოჩემჩირისა და სიღნაღისა) მაინც პირველ დაწყებითი საქმე შესაფერ ნია-

დაგზედ ვერ არის დაყენებული, სხვა რომ არა ვსთქვათ რა, დღეს მთელი სამი სკოლა უმასწავლებლოდ არის და მიუხედავად იმისა რომ საზოგადოების მასწავლებელნი ჯამაგირის მხრივ უზრუნველნი არიან, მაინც არავენ კისრულობს საზოგადოების მასწავლებლობას; ეს გარემოება უმთავრესად აიხსნება იმით, რომ ჩვენში ნამდვილი ქართული იდეური მასწავლებელი იშვიათია და საერთოდ პირველ დაწყებითი სკოლების მასწავლებელნი მეტად დაბალი ღირსებისანი არიან, ამას მოწმობს სხვათა შორის დასავლეთ საქართველოდან მოსული ამბები, ამ ბოლო დროს, საიდანაც სჩანს, რომ ჩვენი, თუმცა ქართველი მასწავლებელნი თვით უწყობენ ხელს რუსიფიკაციის პოლიტიკას. მასწავლებლების ასეთი დაქვეითება მეტად დიდ ყურადღების ღირსად მიგვაჩნია, რადგანაც, თუ ხეირიანი სოფლის მასწავლებელნი არ გვეყოლებიან, საკუთარ სკოლების გახსნა შეუძლებელი იქნება ისე საჭირო არც კი იყოს. კარგ მასწავლებელს დღევანდელ პირობებში. სამინისტრო სასწავლებლებშიც კი შეუძლიან სასარგებლო საქმის გაკეთება არამთუ ქართულ სკოლაში. ამიტომ, ჩვენის აზრით, წ. კ. ს. უპირველესად ყოვლისა უნდა ამ გარემოებას აქცევდეს ყურადღებას და სცდილობდეს ისეთ მასწავლებლების მომზადებას, როგორსაც მოითხოვს ჩვენი ცხოვრება, იქნება ეს საოსტატო სემინარიის გახსნის სახით თუ სხვა რამენაირად. ეს მით უმეტეს რომ, როგორც ზევითაც დავინახეთ, გახსნილი სკოლები საზოგადოებას უმასწავლებლოდ რჩება, თუ დღევანდლამდის საზოგადოებას რთული, არა პირდაპირი საქმეების გამო, ეპატიებოდა ასეთი უყურადღებობა სოფლის მასწავლებლების მომზადებისადმი, დღეს ეს აღარ ეპატიება, რადგანაც გაიხსნა ბევრი ისეთი საზოგადოება, რომელთაც შეუძლიანთ მოაშრონ მეტი შრომა, თუ კი საზოგადოება ამას მოისურვებს. მახლობელმა კრებებმა ყველას ცხადათ აჩვენეს, რომ მუზეუმი უნდა გადაეცეს მაგალითად უკვე არსებულ საისტორიო საზოგადოებას და სხ. საერთოდ კი წ. კ. ს. უნდა შემოთარგლოს თავისი მოქმედების პროგრამა და უმთავრესად გამოხატოს ხალხში პირველ დაწყებითი სწავლა განათლების გავრცელებაში: სოფლის მასწავლებლების მომზადებით, სამა-

გალითო სკოლების დაარსებით და კითხვა—ბაასების გამართვით.

ამ შემთხვევაში, დარწმუნებულნი ვართ, რომ მისი მოქმედება ერთი ათად უფრო ნაყოფიერი იქნება.

არ შეიძლება აქვე არ აღინიშნოს, რომ ქ. შ. წ. კ. გ. ს. გამგენი მეტად არიან დატვირთულნი საზოგადოების გარეშე მყოფი საქმიანობა და ეს მეტად საზიანოა და შემაფერხებელი.

ამავე სწავლა-განათლების მიზანს ემსახურება მეორე ჩვენი ქართული საზოგადოება: თბილისის გუბერნიის თავ.-აზ. საშუალო სასწავლებლებში მოსწავლეთა დამხმარე საზოგადოება. ამ საზოგადოებას უკვე 21 წელზედ მეტია რაც თავისი საკუთარი ქართული გიმნაზია აქვს; ამ სასწავლებელმა ჩვენი აზრით, დიდი სარგებლობა მოიტანა და ბევრი მოღვაწეც აღუზარდა ჩვენს ხალხს; ამ სასწავლებლის სარგებლობას შემდეგისათვისაც არა ვყოფთ უარს, მაგრამ დღეს ისეთ მნიშვნელობას ვეღარ მივაწერთ, როგორც თავის დაარსების დროს ეძლეოდა, როცა საერთო ხასიათის განათლებას უმთავრესი მნიშვნელობა ჰქონდა ჩვენთვის, დღეს პირობანი შეიცვალნენ, ცხოვრება გართულდა და სულ სხვა ხასიათის სწავლის მოთხოვნილებანი წამოაყენა, და ჩვენც მოვალენი ვართ ანგარიში გაუწიოთ ამ გარემოებას, თუ გვინდა ერთ წერტილზედ არ გავიყნოთ და ცხოვრებას არ ჩამოვრჩეთ. დეე, ქართულმა გიმნაზიამ განაგრძოს თავისი არსებობა, იგი საჭიროა დღევანდელ პირობებში; მიუხედავად იმისა, რომ ქართველებში ბლომად მოიპოვებიან საერთო ხასიათის სწავლა-განათლების მქონენი, მაინც ამ სასწავლებელს დღესაც კიდევ მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც მხოლოდ მას შეუძლიან შესაფერი მიმართულება მისცეს შემდეგშიაც საერთო განათლების მსურველთ; მაგრამ ამასთანავე დიდ შეცდომად უნდა ჩაითვალოს, მხოლოდ ამ მიზნისთვის მთელი ჩვენი ქონება ერთ საშუალო სკოლას დავახარჯოთ და პროფესიანალურ და სპეციალურ ხასიათის სკოლები სრულად უყურადღებოთ დავტოვოთ, რომელთა საქმიანობაც დღევანდელმა ცხოვრებამ ბრმათათვისაც კი ცხად ჰყო. რომ ამ უკანასკნელ მოთხოვნილებასაც ანგარიში გაუწიოთ და ქართული გიმნაზიაც დავტოვოთ, ამისთვის საჭიროა ქართულ გიმნაზიის ისეთ კალაპოტში ჩაყენება, რაც მისცემს საშუალებას თავისი თავი თვითონ აცხოვროს. ამისთვის შესაფერ საშუალებად მიგვაჩნია სასწავლო ფასის გაღება, თუმცა სხვა გიმნაზიებზე, მაინც ნაკლები;

დეე, ვისაც სურს კლასიკური განათლება, გადინდოს შესაფერი სწავლის ფასი და ისწავლოს, მაგრამ ერთს კი უნდა შევეცადნეთ რომ ბინა-მწიბრა გა-ვუნთავისუფლოთ ვალისაგან და მაშინ, რაკი ბინა უსასყიდლო ექნებათ, სწავლის გადსაყიდველ შეიძლება ნაკლები იყვეს და ეს კი უფრო მიიზიდავს მოსწავლეთ სამინისტრო სასწავლებლიდან ქართულ გიმნაზიაში; დანარჩენი ფული, რაც ქართულ გიმნაზიაზე იხარჯებოდა დღემდის, უნდა მოხმარდეს შემდეგში ამ საზოგადოების მიერვე ახლად დაარსებულ ქალთა სკოლას, რომელსაც ამ შემთხვევაში სპეციალური ხასიათი უნდა მიეცეს და არა კლასიკური, როგორც ამას მოთავენი ჰფიქრობენ. ვამბობ ქალთა სპეციალურ სკოლას და არა ვაჟთა, რადგანაც დროა თავი დავაღწიოთ იმ ყალბ გზას, რომელსაც ყველაფერში აქამდის ვადექით. დამეთანხმებით, რომ კარგად მომზადებული ოჯახის დედა, ყველაფერია სახლში და მას შეუძლიან მხოლოდ იყვეს ეროვნულ აღორძინების საფუძველადაც.

ამ მხრივ, ჩემის აზრით, უფრო სწორ გზას ადგანან ქალთა საზოგადოებანი „განათლება“ და „ქართველ ქალთა საზოგადოება“, რომელთაც უკეთ შეუგნიათ დღევანდელი სწავლა-აღზრდის პროფესიონალური ხასიათის დიდ-მნიშვნელოვანება და ამ მხრივ, ბევრი ცდა და შრომა უტვირთნიათ. ქალები თითქო უფრო მეტ ენერგიასაც იჩენენ და ყოველ წლივ აფართოვებენ თავიანთ საქმეს; წრეულ „ქართველ ქალთა ამხანაგობამ“ მოიმატა ერთი განყოფილება: ცალკე სამკერვალო; „განათლების“ სასწავლებელმაც მეხუთე კლასი, ყოველნაირ ხელსაქმის შესასწავლად. ამასთან არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ორთავ სასწავლებელში საერთო განათლებასაც საპატიო ადგილი აქვს დათმობილი. „განათლება“ უფრო გიმნაზიის ხასიათისაა და პროფესიონალური სწავლა-დამატებითია, ქალთა ამხანაგობის სკოლა კი წმინდა პროფესიონალურია და საერთო საგნებია დამატებითი. ასეთ მიმართულების სასწავლებელთ საზოგადოებამ უფრო მეტი ყურადღება უნდა მიაქციოს, რადგან აქ შეიძლება ჩაეყაროს საფუძველი ეროვნული გრძნობით გამსჭვალულ აღზრდას და შემუშავდეს ტიპი ქართველი ქალისა, რომელიც თავისუფლად გაუძღვება ოჯახს და შთაბერავს ძალას ცხოვრებისას.

სწავლის საქმეს ემსახურება აგრეთვე ჩვენი ერთი საზოგადოებაც მაგრამ ეს სწავლა უფრო სხვა ხასიათისაა — სახელდობრ იგი ემსახურება ჩვენი ეროვნული მუსიკის შესწავლას. ფილარმონიული სა-

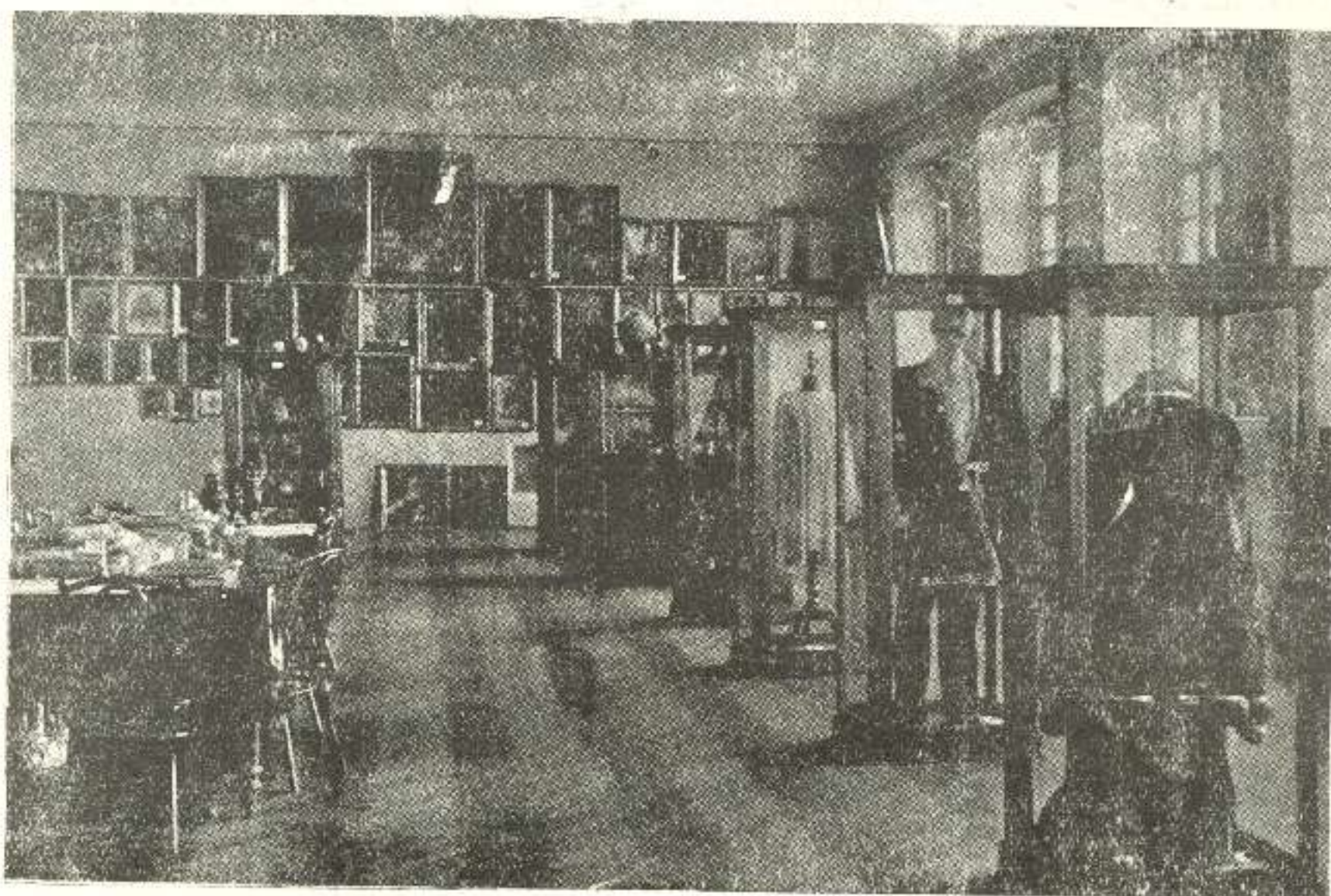
ზოგადობა, რომელიც ამ საქმეს უდგია სათავეში, ახალგაზდა და შეძლების და გვარად ემსახურება თავის მიზანს: წელს სხვათა შორის გახსნეს საფორტებიანო კლასი და მოწაფეთა რიცხვმაც 111-დან 240-დე ჰიმატა. წინა წლებში, რამდენადაც ვიცით, ოპერებსაც კი სდგამდა ქართულ ენაზედ, წელს კი ეს აღარ ყოფილა; კარგი იქნება არ დაივიწყონ ხოლმე და ყოველ წელს შეძლების და გვარად გა-

მართონ, როგორც ოპერები, ისე ქართული კონცერტები და მარტო საეკლესიო საგალობლებით არ განსაზღვროს თავისი მოქმედება.

მედიკალი
ნიმუშები

(შემდეგი იქნება).

ქართული მუზეუმი

ერთი კუთხე მუზეუმისა. პირდაპირ მოსჩანს ისტორიულ პირთა სურათები. პირველ კარადაში გამოფენილია ქათიბი ნატო გაბუნიაში. მეორე კარადა—თბილისის მოქალაქის სადარბაზო ტანისამოსი. მესამე კარადა—თავ. კონა ურასთავის ზურანგი აბრეშუმით ნაქსოვი გულის პირიანი.

საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოება

1900 წ. გიორგობისთვის 22-ს ექვთიმე სე. თაყაიშვილის თაოსნობით თბილისში დაარსდა ქართული ისტორიის და მწერლობის მოყვარულთა პატარა წრე. წრის წევრები, რამდენადაც ნებას აძლევდათ პირობები, შოულობდნენ სახსარს თავის მოქმედებისათვის, ემსახურებოდნენ თავის მიზანს და თავისი წვლილი შეჰქონდათ ჩვენი ქვეყნის

ცხოვრებაში. ამ პატარა წრეს შინაურული ხასიათი ჰქონდა და ოფიციალურად არავისაგან იყო ცნობილი.

როცა თავისუფლების სიომ დაჰბერა და ცოტად თუ ბევრად შეება მიეცა ყველას, წრეში იზადება აზრი ახალი საზოგადოების, „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების“, დაარ-

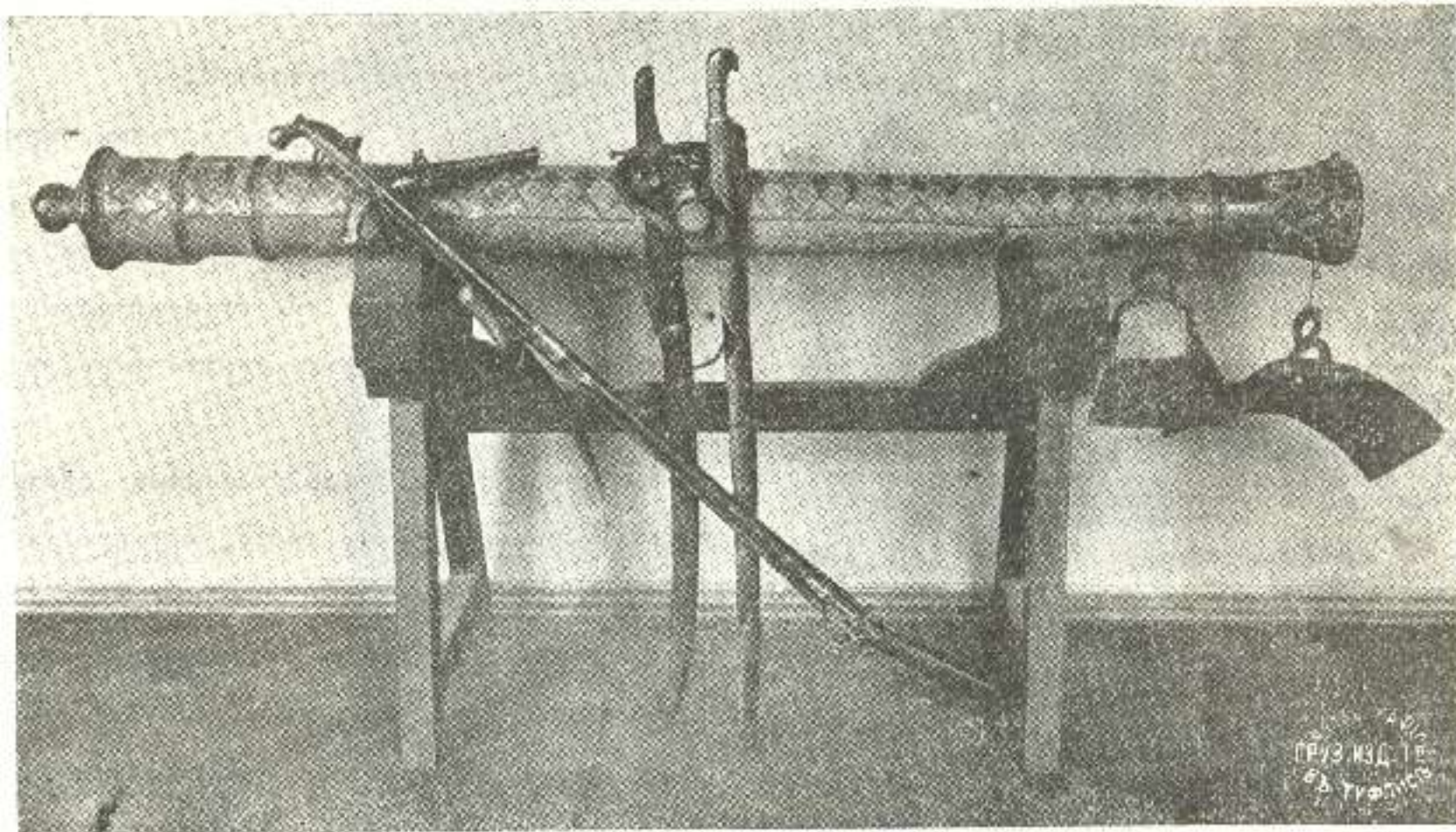
სებისა და ავალებს ორ პირს წესდების შემუშავებას. თაოსნობა ამ საქმეშია ექვ. სვ. თაყაიშვილს ეკუთვნის. ბ-ნი თაყაიშვილი ერთი იმ ორ პირთაგანი იყო, რომელთაც დავალებული ჰქონდა წესდების შედგენა წესდებს აღდგენს უმთავრესად ისევ ექვ. სვ. თაყაიშვილი, აცნობებს ჯერ თავის პატარა წრეს და მერე ზოგიერთა გავლენიანი პირის დახმარებით ამტკიცებინებს სათანადო მთავრობას 1907 წ. თიბათვის 30-ს

1908 წ. ენკენისთვის 20-ს ხდება პირველი კრება ახალი საზოგადოებისა; დამსწრე პირები იწერებიან დამფუძნებელ წევრებად და ირჩევენ სამი წლით, 9 კაცისაგან შემდგარ საბჭოს, რომელსაც ევალება საზოგადოების საქმის წარმოება. საბჭოს წევრებად სხვათა შორის კრება ირჩევენ ექვ. სვ. თაყაიშვილს და ალ. ივ. სარაჯიშვილს—პირველს საზოგადოების და საბჭოს თავმჯდომარედ, და მეორეს—ხაზინადრად, რომელიც შემდეგში მუზეუმის გამგედაც ხდება.

ხსენებული კრებით იწყებს საქართველოს საისტორიო-საენოგრაფიო საზოგადოება თავის მოქმედებას და პროგრესიული ნაბიჯით მიიწართება წინ.

1910 წელს, შემოდგომაზე საზოგადოება ისევ ძველ წევრებს სტოვებს; ხდება მხოლოდ ცოტაოდენი ცვლილება, საქმეს ნირი არ ეშლება და ისევ წარმატებაში მიდის.

თავის ხუთი წლის არსებობის დროს, საქართველოს საისტორიო და საენოგრაფიო საზოგადოებამ კარგა ბლომა საქმე გააკეთა საბჭოს უნარიან მოქმედებით, მეტადრე უკანასკნელ სამ წელიწადში. გამართა კარგა რიცხვი კრებებისა, რომელთაგან იქმნა წაკითხული რეფერატები, მოაწყო რამდენიმე ექსკურსია ჩვენი ქვეყნის სხვა და სხვა კუთხეში, არქეოლოგიურ, ისტორიულ და ეთნოგრაფიულ მასალების მოსაკრებად და გაიჩინა თავის წლიური გამოცემები: „საქართველოს სიძველენი“, რომლებშიაც იბეჭდება სიგელ-გუჯრები და სხვა ძველი საბუთები, და „ძველი საქართველო“.

საინტერესო ჯგუფი ისტორიულ ნივთებისა. მეფე თეიმურაზ II ზარბაზანი; ერეკლე მეფის (მარჯვნივ) და სლ. ლეონიძის (მარცხნივ) ხელმები; თათვი, დამაჩები და ბეჭუთი — აღექსნდრე ბატონიშვილისა და უზანგები XII სუკ. (გადმოცემით, დავით აღმაშენებლის).

სადაც იბეჭდება კრებებზე წაკითხული მოხსენებანი და აგრეთვე ეთნოგრაფიული მასალები. უმთავრესი სახსარი საზოგადოების არსებობისა არის შემწეობა, რომელიც ეძლევა თავად-აზნაურობისაგან.

განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვით საზოგადოების წინაშე თავმჯდომარეს ექვ. სვ. თაყაიშვილს და მუზეუმის გამგეს ალ. ივ. სარაჯიშვილს.

შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ესენი სულის ჩამდგმელები არიან საზოგადოებისა. ესენი შოულობენ სახსარს საზოგადოების არსებობისას.

ამ ორი პირის მეოხებით მოკლე ხანში საბჭოს წევრებმა ბლომა არქეოლოგიურ, ისტორიულ და ეთნოგრაფიულ ნივთს მოუყარეს თავი ერთათ და შექმნეს ქართული მუზეუმი. მუზეუმში ქვის ხანი-

დან დაწყებული ჩვენ დრომდე, ყველა ხანის ნივთები მოიპოვება: ბევრია იქ ბრინჯაოსი, სპილენძისა, ვერცხლისა და ლითონის ძველებური ნივთები, ქაშანური და მინის ძველებური ქურქელი, არის მშვენიერი კოლექცია პორტრეტებისა და ეთნოგრაფიულ ტიპებისა, აგრეთვე ფრესკები და ქართულ ხუროთ-მოძღვრობის ნაშთების გეგმები; ბლომადაა ქსოვილები და ბევრი სხვა რამ კიდევ. მუზეუმთანვე მოთავსებულია საზოგადოების წიგნთ-საცავი, სადაც თავი აქვს მოყრილი ბლომად ხელნაწერისა და ნაბეჭდ წიგნებს და აუარებელ სიგელ-გუჯრებს.

ინ — ხანი.

P. S. რედაქცია მადლობას უხდის მუზეუმის გამგეთ, რომ ნება დაგვრთენ სურათების გადაღებისა და დაბეჭდვისა. დედ.

სხვისა მასიამოვნებელი

(ჯერომ ვ. ჯერომიდან)

ცხრამეტი თვისას გული ამოესკვნა ტირილით დიდელა რად არის უარსა და მე არ მაკვებინებს თავის თავს კოვზითაო. ეს ასეთ გარემოების ხალხმა მიაგმო, რომ ექვიც არ შემეპარა და დავიჯერე. სამწლინახევრისა წყლით სავსე ქვევრიდან ამოეთრიათ მეტის-მეტად ქანცმიღებული; ქვევრში განსაკუთრებული მიზნისათვის ჩასულიყო: შიგ მჯდომ ბაყაყისათვის თურმე ცურვა უნდა ესწავლებინა.

ორი წლის უკან კიდევ, როცა კატას მაგალითს უჩვენებდა, ასე უნდა ატარო კნუტები, რომ არა ატკინორაო, მარცხენა თვალი გაიფუჭა და კარგახნობამდე იყო ასე დასახიჩრებული. დაახლოვებით ამავე ხანს ფუტკარმაც უკბინა, როცა ერთი უღალო ყვავილიდან მეორე ღალიან ყვავილზე გადაჰყავდა.

ღიახ სურვილი ჰქონდა მუდამ სამსახური ეწია სხვისათვისა; თუ გინდ მთელი დილაობით შეეძლო დრო საქათმეში ეტარებინა, ემარტნა საპატიო ხნის ქათმებისათვის, როგორ უნდა მჯდარიყვნენ კვერცხებზე და ეჩეკნად წიწილები. დიდი სიამოვნებით იტყოდა უარს სეირნობაზე, არ წავიდოდა ტყეში ხილის საკრებად, ოღონდაც კი ნება მიგეცათ კაკლები ემტვრია თავის საყვარელ ციყვისათვისა. ჯერ კიდევ შვიდი წლისა არ გამხდარიყო, როცა დედას

ეკამათებოდა ბავშვების მოვლაზე და უჯავრდებოდა მამას, ცუდ წესს ადგიხარ შვილების აღზრდაში.

ბავშვობისას ისე არაფერი აკმაყოფილებდა, როგორც სხვა ბავშვებზე თვალის დაქედნობა მამის მომქანცველ, დიდათ ძნელ მოვალეობას თავისი ნებით კისრულობდა და არცარა ჯილდოს მოელოდა, არცარა მადლობას. მასზე უფროსები იყვნენ ბავშვები თუ უმცროსები, ამას სრულიადაც არა ჰქონდა მნიშვნელობა მისთვის. საცა უნდა ენახა და როცა უნდა ენახა ბავშვები, უთუოდ თავლ-ყურის დევნას დაუწყებდა. აბა რაღა თქმა უნდა ეს ბავშვებს ნაკლებად ჰგვრიდა აღტაცებასა. ერთხელ სასკოლო უქმე დღეს ტყის შორეულ მხრიდან საცოდავი ყვირილი მოისმა; წავიდნენ საქმის გასაგებად და მიწაზე დანარცხებული პოპლტონი კი იპოვეს, ზედ ორის ოდენა ბიძაშვილი წამოსჯდომოდა და გვერდებს უბუბნიდა. როცა საცოდავს თავიდან ქირი მოაშორეს, მასწავლებელმა ჰკითხა: რატომ პატარებთან არ დარჩი? რას აკეთებდი აქაო?

— მაპატიეთ ბატონო, — გაისმა პასუხი. — მე მასზე „თვალ-ყური მეჭირა“.

ნოვხედაც კი „დაიჭერდა თვალს“, თუ შეხვდებოდა სადმე.

გულკეთილი ბიჭი იყო; ამხანაგებს ჰშველოდა: მთელ კლასს რომ მის რვეულიდან ეწერა, ხმას არ ამოიღებდა, პირიქით თვითონვე ეუბნებოდა, გადასწერეთო.

საუკეთესო განზრახვანი ამოძრავებდნენ, მაგრამ საქმე ის იყო, რომ რვეულები მუდამ შეცდომებითა ჰქონდა სავსე და იქიდან გადმოწერას ძლიერ ცუდი შედეგები მოსდევდა — მერე აშკარად ეტყობოდა, რომ შეცდომები სწორედ პოპლტონისა იყო დვ სხვა არავისი. ამხანაგებიც, ხომ მოგეხსენებათ ახალგაზდობის ზერელობა, მარტო გადმოწერის შედეგებითა ჰსაჯავდნენ საქმეს და მოტივებს კი არ დაგიღვედნენ, კარებს უკან უხვდებოდნენ და ჰპენტავდნენ ხოლმე პოპლტონსა.

მთელ თავის ძალ-ღონეს სულ სხვის სწავლას ალევდა პოპლტონი, თავისთვის არაფერს ინარჩუნებდა. მოჰყავდა თავის ოთახში უწვერ-ულვაშო ჭაბუკნი და ბოქსით ცემას ასწავლიდა.

— აბა სცადეთ, გამარტყით ცხვირში, — ეუბნებოდა ახალგაზდებს ბოქსიორის პოზაში გამოქიმული. — ნუ გეშინიანთ, გამარტყით რა ძალი და ღონე გაქვთ.

ქაბუკნიც სცემდნენ რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ. პოპლტონი, რასაკვირველია, მოულოდნელ დარტყმისაგან შტერდებოდა, მაგრამ როცა გონს მოდიოდა და ცხვირიდან წავარდნილ სისხლს შეიწყევტდა ხოლმე ცოტათი მაინც, მაშინვე ეუბნებოდა გამრტყმელებს: ცოტა ისე ვერ გამარტყით, როგორც საჭირო იყო და უჩვენებდა, აი ასე წესიერად რომ გემოქმედნათ ძლიერ ადვილად ავიცდენდი მუშტსაო.

გოლფის თამაშობის დროს ახალ მოთამაშეს ბურთის გაკვრას ასწავლიდა და ორჯერ ზედი-ზედ გაიფუჭა ფეხი, რის გამოც ერთ კვირაზე მეტი სულ ასკინკილა დადიოდა. მახსოვს, როგორღონა მე თვითონ ვნახე, კრიკეტს თამაშობდა და მისი ძუალა ჯოხა გადააქციეს იმ დროს როცა მეორე მოთამაშეს უხსნიდა, თუ როგორ შეიძლებოდა უფრო ადვილად გამოტაცება ბურთისა ამის უკან დიდხანი ეღაფებოდა ერთ გარეშე მაყურებელს, ეს ჯოხშ-

ქართული მუზეუმი

კარადა № 30
მეფე გიორგი XII
რახტი (გერცხლი-
სა, თქრამი და-
ფერიდი).

ქალის რახტი
(შემოწირული მ.
ვახ. კნ. ჭამბა-
გურ-თრბელია-
ნისა).

ქართული უნაგირი, გერცხლით შე-
კედილი (შემოწირული მისგანვე).

მორტყმა და გადაქცევა სათვალავში არ არის მისაღებიო.

ერთხელ, როცა აბობოქრებულ ლამაზში მისცურავდა გემით, აღელვებული აიჭრა საკაპიტნ სადგომზე — უნდა კაპიტნისთვის შეეტყობინებოდა თავის ჭკუაში, რომ აი ამ წუთს, ორი მილის სიშორეზე, მარცხნივ სინათლე დაეინახეო. როცა კი ომნიბუსით სადმე წასვლა უხდებოდა, ჩვეულებად ჰქონდა, მეომნიბუსეს ახლოს ჯდებოდა და უთითებდა ათასნაირ დაბრკოლებაზე, რომლებსაც შეეძლო მგზავრობა შეეფერხებინა.

მე თვითონ ის პირადად სწორედ ომნიბუსში გავიცანი. ომნიბუსში ჩემს წინ ორი სეფე-ქალი იჯდა. კონდუქტორმა ფულის მოკრება დაიწყო. ერთმა სეფე-ქალთაგანმა ექვს-პენსიანი მისცა და ბილეთი პიკადილამდე სთხოვა: სულ უნდა აეღო კონდუქტორს ორი პენსი.

— არა, ჩემო კარგო, — შეჰნიშნა მეორე სეფე-ქალმა თავის ამხანაგ ქალსა და თან კონდუქტორს შილინგი გაუწოდა. — შენი ექვსი პენსი მმართვეს; მომეცი ოთხი და შენ მაგივრადაც მე მევიცემ და ჩემ მაგივრადაც.

კონდუქტორმა გამოართვა შილინგი, მოხია ორი ორ-პენსიანი ბილეთი, მაგრამ გაოცებული გაჩერდა — არ იცოდა, ხურდა რამდენი დაებრუნებინა.

— ჰო, — განაცხადა მეორე ქალმა, — მიეცით ჩემ ამხანაგს ოთხი პენსი. — (კონდუქტორმა მისცა). — ახლა შენ მე მომეცე ოთხი პენსი, — (ამხანაგმა ქალმაც მისცა). — თქვენ კიდევ. — განაგრძო ქალმა და მიმართა ისევ კონდუქტორს, — მე რვა პენსი მომეცით და მაშინ ყველაფერი რიგზე იქნება.

კონდუქტორმა, ცოტა არ იყოს, უნდობლად მისცა რვა პენსი (ექვს-პენსიანი ფული, რომელიც პირველმა ქალმა მისცა და კიდევ პენი, ორ ნახევარ-ნახევარ პენიანში, რომლებიც აბგიდან ამოიღო) და მოშორდა ბუტბუტით — რაღასაც ამბობდა მოვალეობებზე (ფულის ელვისებური სისწრაფით თვლაზე კი, სწორედ მოგახსენოთ არაფერი უთქვამს).

— ეხლა, — მიუბრუნდა უფროსი ქალი უმცროსს, — მე შენ შილინგი უნდა მოგცე.

მეგონა, ინციდენტი ამით გათავდა-მეთქი, მაგრამ ტყუილად.

— ეჰეი, კონდუქტორო, — წამოიძახა მკეპარე ხმით მწითურმა ვაჟ-კაცმა, რომელიც ჩემ პირდაპირ იყო სკამზე გამოქიმული, — თქვენ მოატყუეთ ეს სეფე-ქალები, ოთხი პენსით ნაკლები მიეცით ხურდა.

— როგორ თუ მოვატყუე და ოთხი პენსით ნაკლები მიეცი? — უპასუხა გულმოსულმა კონდუქტორმა, რომელიც კიბის ზევით საფეხურზე იდგა. — ბილეთები ოროლ პენსიანია.

— ორი და ორი რვა არ არის, — უპასუხა ცხარეთ მწითურმა ჯენტლემენმა. — რამდენი მიეცით, ჩემო კარგო? — მიუბრუნდა ახლა პირველ ქალს და ჰკითხა.

— ექვსი პენსი მიეცი, — უპასუხა ქალმა და ჩახედა პორტმანსა. — მე რე კიდევ შენ მოგეცი ოთხი პენსი, გახსოვს? — მიუბრუნდა თავის ამხანაგს ქალსა და შეეკითხა.

— ძვირად ჯდება, როგორც ეტყობა ორ-პენსიანი მგზავრობა, — დაუმატა უკანა სკამზე მჯდომმა ფუქსავატ გარეგნობის ადამიანმა.

— შეუძლებელია ეგ, ჩემო კარგო, — უპასუხა მეორე ქალმა პირველსა. — ეს ხომ მე მემართა თავდაპირველადვე შენი ექვსი პენსი.

— მაგრამ მაინც მოგეცი, — ამბობდა თავისას პირველი.

— თქვენ მე შილინგი მომეცით, — სთქვა უკან დაბრუნებულმა კონდუქტორმა და მიიშვირა სალონი თითი უფროსს ქალისაკენ მამხილებელივით.

ქალმა თავი დაუქნია.

— მე თქვენ ხურდათ ექვს-პენსიანი და ორი პენი მოგეცით არა?

ქალმა კიდევ დაუქნია თავი.

— მათ კი, — სთქვა კონდუქტორმა და გაიშვირა თითი უფრო ახალკაზდა ქალისაკენ, — ოთხი პენსი, მართალია თუ არა?

— რომელიც, გახსოვს, ჩემო კარგო, შენ მოგეცი, — შეჰნიშნა უმცროსმა ქალმა უფროსსა.

— მაშ თუ მე არა ვარ მოტყუებული და აი ნახავთ! — წამოიძახა კონდუქტორმა. — ოთხი პენსი, მგონი მე გადმომიყოლებია.

— მე რე და, მეორე სეფე-ქალმაც ხომ მოქცათ ექვს-პენსიანი, — სთქვა მწითურმა ვაჟკაცმა.

— რომელიც აი ამათ მიეცი, — უპასუხა კონდუქტორმა და ისევ გაიშვირა მამხილებელი თითი უფროს ქალისაკენ. — შეგიძლიანთ ჩემი აბგაც გაჩხრიკოთ, თუ გსურთ. მეტი აღარა მაქვს ეს დაწყევლილი ექვს-პენსიანი ფული.

ამასობაში ყველას უკვე დაჰვიწყებოდა, ვის რა მოექმედნა, და თავის თავისა და ერთმანეთის საწინააღმდეგო სიტყვას ამბობდნენ.

საქმის გამორკვევა და გამოსწორება მწითურმა ვაჟკაცმა იკისრა და შედეგად ის მოჰყვა, რომ

სანამ პიკადილას მივახწევდით, მანამ უკვე სამი თანამგზავრი ემუქრებოდა კონდუქტორს, გიჩივლებთ მაგ უშვერ სიტყვებისათვისაო. კონდუქტორმა კიდევე წესრიგის დამცველს დაუძახა და უბრძანა ორივე ქალის გვარი და მისამართი ჩაეწერნა — უნდოდა ოთხი პენსი გადაეხდევინებინა (ქალებს სულითა და გულით ჰსურდათ ოთხი პენსის მიცემა, მაგრამ მწითური ვაჟკაცი ნებას არ აძლევდა); უმცროსი ქალი იმ რწმენამდე მივიდა, რომ უფროსს მისი მოტყუება უნდოდა, უფროსი კიდევე ტიროდა.

მე და მწითურმა ჯენტლმენმა სადგურ ჩარინგკროსამდე ვიარეთ. კასასთან აღმოჩნდა, რომ ჩვენ ერთი და იმავე მხარეს მივემართებოდით. მთელი გზა სულ ოთხ პენსზე მელაპარაკებოდა.

ჩემი სახლის კარებთან თავაზიანად გამომეთხოვა, ხელი ჩამომართო. დიდად ესიამოვნა, როცა გაიგო, რომ მისი ახლო მეზობელი ვიყავი. რა ნახა ჩემში ისეთი, რომ არ მშორდებოდა, ვერ მივხვდი, თუმცა მთელი გზა, რაც ძალი შემწვევდა სულ იმას ვცდილობდი, რომ სიტყვა გამეწყვეტინებინა, რადგანაც ძალიან მომაბეზრა თავი. შემდეგ გავიგე, რომ სხვა ბევრთან ერთად ასეთი თვისებაცა ჰქონდა: ყოველი ადამიანი, რომელიც კი აშკარად შეურაცხყოფას არ აყენებდა, ცათაფრენასა ჰგრიდა.

სამი დღის უკან დაუკითხავათ შემოიქრა ჩემ სამუშაო ოთახში (ეტყობოდა, თავის თავს ჩემ ახლო მეგობრად სთვლიდა) და მთხოვა, ღვთის გულისათვის მაპატიე, რომ ასე გვიან გამოვცხადდიო. მე, აბა რაღა თქმა უნდა, დიდი სიამოვნებით ავუსრულე თხოვნა.

— გზაში ფოსტალიონი შემომეყარა და ეს თქვენთვის გადმომცა, — სთქვა გაცხარებით და მომაწოდა ლურჯი კონვერტი.

საწყალსაყვანო კონტორის განკარგულება იყო ფულების გადახდის შესახებ.

— უნდა პროტესტი განუცხადოთ, — მეუბნებოდა, სტუმარი. — ეს გადასახადი წყლისა ენკენისთვის 29-მდეა. უფლება არა აქვთ, მოგთხოვონ ეს ფულები თიბათვეში.

მე ვუპასუხე, ხომ მაინც საჭიროა წყლის ფულის გადახდა და სულ ერთი არ არის, თიბათვეში მისცემს ადამიანი თუ ენკენისთვეში-მეთქი.

— არა, — მიპასუხა სტუმარმა, — ეს პრინციპი-ლური საკითხია. აბა რად უნდა გადიხადოთ ფული იმ წყალში, რომელიც ჯერ არ დაგიხარჯავთ? ან რა უფლება აქვთ გამოგართვან ფული, რომელიც ჯერ არა გმართებთ?

ისე მჭერმეტყველურად ლაპარაკობდა, და მეც იმდენად ტუტუცი ვიყავი, რომ ყურს ვუგდებდი. ნახევარ საათის განმავლობაში პოპლტონმა დამარწმუნა, რომ ეს საკითხი ადამიანის შეურყეველ უფლებასთან იყო გადაბმული და ამის გამო დაიხრებოდა 14 შილინგს და ათ პენსსა ენკენისთვის მაგიერ თიბათვეში, უთუოდ და უთუოდ ჩემი წინაპრების მიერ სისხლით მოპოვებულ უფლებების არ ღირსს ადამიანად გადავიქცეოდა.

ასე მითხრა, საწყალსაყვანო საზოგადოებას არავითარი ნიადავი არა აქვს ფეხ-ქვეშაო. დავუჯერე მეცა, დავჯექი და შეურაცხყოფელი წერილი მივწერე „საზოგადოების“ დირექტორსა.

„საზოგადოების“ მდივანმა ამგვარი პასუხი მომცა: თქვენ მიერ საქმის ასე დაყენების გამო, ამ საკითხს განვიხილავთ ისე, როგორც საჩივარსა და იმედია, თქვენი რწმუნებულები დაუყონებლივ შეუდგებიან შენი ინტერესების დაცვასაო.

როცა ეს წერილი ვუჩვენე პოპლტონსა, ცას დაეწია სიხარულით.

— მე მომანდეთ ყველაფერი. — სთქვა პოპლტონმა და წერილი ჯიბეში ჩაიღო. — მე ვაჩვენებ სიერს იმათ!

მართლაცა და, მთელი საქმე ამას მივანდე. ჩემ გასამართლებლად მხოლოდ ერთიღა ის შემოძლიან ვსთქვა, რომ ამ დროს ეგრედ წოდებულ კომიკურ დრამის წერაში ვიყავი გართული და მთელი ჩემი სალი საზრიანობა, რომელიც მე მქონდა კიდევე, ამ საქმეზე იხარჯებოდა.

მომრიგებელ მოსამართლის გადაწყვეტილებამ მე ცოტა არ იყოს გული ამიცრუა, მაგრამ პოპლტონი კი უფრო მეტად გააგულისა. ასე მითხრა, მომრიგებელი მოსამართლეები არაფრის მცოდნე ჭკუაჩლონგი ხალხია. ეს საქმე გასარჩევად სახელმწიფო მოსამართლეს უნდა გადაეცესო.

სახელმწიფო მოსამართლე კეთილი მოხუცი ადამიანი აღმოჩნდა. ხელშეკრულობის ქაღალდი ცოტა ბუნდოვანად იცნო, წყალსაყვანის საზოგადოებას მთლიანად არ გადუწყვიტა ნაჩივლი და მე-71¹ შილინგითან და 10 პენსთან ერთად 50 გირვანქა სტერლინგზე ცოტათი ნაკლები ფულის გადახდა მომინდა.

ამის უკან მე და პოპლტონის მეგობრობამ კლება იწყო, მაგრამ, რადგანაც ლონდონის ერთი და იმავე შორეულ ადგილას ვსცხოვრობდით, ხშირად ვხვდებოდით ერთმანეთს. ამასაც კი ვიტყ-

ვი, შეუხვედრავადაც ბევრი ამბები მესმოდა პოპლტონზე.

განსაკუთრებით თავს იჩენდა ხოლმე პოპლტონი საზოგადოებაში, ყოველნაირ ნადიმზე, საღამოებზე და სხვა ამისთანებზე. ამ დროს არც ერთი ადამიანი იმდენ ძალ-ღონეს არა ხარჯავდა ხალხის გასამხიარულებლად, ამასთანავე იმდენ სასოწარკვეთილებასა და გულის კვნესას არ ჰგვრიდა, რამდენსაც ჩემი ნამეგობრალი. რამდენადაც გულკეთილობისა და მოსიყვარულობის გუნებაზე იქნებოდა პოპლტონი, იმდენად უნდა მოპრიდებოდა კაცი.

როგორღაც შობა დღეს ერთ ჩემ კაი ნაცნობთან შევიარე და შემდეგი სურათი წარმომიდგა თვალწინ: 14—15-მდე ხანში შესული მანდილოსანი და ჯენტლმენი დიდის ზეიმით უვლიდა გარს სკამებს, რომლებიც სასტუმრო ოთახის შუა გულში გამოედგათ, და პოპლტონი კიდევ როიალზე უკრავდა. დრო და დრო ჩემი ნამეგობრალი უცბად ჩერდებოდა, და ყველანი მძიმედ ეშვებოდნენ ახლო მდგომ სკამების საჯდომებზე, გარდა ერთისა, რომელიც ნელ-ნელა იპარებოდა ოთახიდან და დანარჩენები კი შუროთ თვალს ადევნებდნენ უკან. მე კარებთან ვიყავ გაჩერებული და ვუცქეროდი ამ ამბავს, როცა მომიახლოვდა სასტუმროდან გამოპარული მოთამაშე. შევეკითხე რას ნიშნავს ესა-მეთქი.

— ნუ მკითხავთ, თუ ღმერთი გწამთ, — მიპასუხა დაღვრემილმა. — ეს პოპლტონის ერთი დაწყველილ სისულელეთაგანია. — და გაავზნებულმა დაუშაბა. — შემდეგ ახლა ფანტობანა მოგველის.

მოახლე გოგო ხერხიან დროს ეძებდა, რომ ჩემი მოსვლა შეეტყობინებინა. შილინგი მივეცი, რომ ხმა არ ამოეღო, და მოვკურცხლე შინისაკენ.

სადილთ უკან პოპლტონს მაძლარისათვის სახელდახელო ბალის მითავაზებაც შეეძლო. მაშინვე ან ხალხებს აგახვევინებდათ ან არა და თავისთან ერთად როიალს მთელი ოთახის გარს შემოგარებინებდათ.

იმდენი თამაშობები იცოდა, რომ თამამად შეეძლო საკუთარი განწყობის სასახლე დაეარსებინა. ესთქვით გართული ხართ საინტერესო ლაპარაკში ან ზიხართ პირის-პირ ლამაზ ქალთან და სიამოვნობთ, უცბათ თოვლივით გეცემა თავს პოპლტონი, გეუბნებათ; მოდით, მოდით ჩქარა „ლიტერატურულ ოქმიანობას“ ვთამაშობთო, და როცა მაგიდასთან მიგიყვანთ, გაძლიევთ ქალაღსა, კარანდაშსა,

გიბრძანებთ ამიწერეთ თქვენი საყვარელი ლიტერატურული გმირი ქალიო, და თვალს გადევნებთ, რომ ყველაფერი შეასრულოთ.

თავისდღეში არ იშურებდა თავისი ძალისხმევით. აცილებდა თავის ნებით ხანში შესულ ქალებს რკინის გზის სადკურზე და თავს არ ანებებდა, ვიდრე მშვიდობით არ ჩასხავდა. . სულ სხვა მატარებელში. ვთამაშებოდა ბავშვებს „გარეულ მხეცობანას“ და ისე აშინებდა საწყლებს, რომ ღამე სულ კრუნჩხვა ემართებოდათ.

მთელ დედამიწის ზურგზე ვერ იპოვიდით პოპლტონისთანა კეთილ კაცსო ისე არ ნახავდა ავადმყოფს, რომ თან რაიმე ტკბილეულობა არ მიეტანა. ეს ტკბილეულობა ისეთი იყო ხოლმე, რომ ავადმყოფობას უთუოდ აავებდა. არ შეიძლებოდა რომ ზღვაზე სეირნობა არ გაემართა საკუთარ ხარჯით და ისეთი ხალხი არ მიეწვია, რომლებიც ვერ იტანდნენ ზღვასა. მოწვევულების ტანჯვას ისე უცქეროდა, როგორც სიკეთის დაუნახავობასა.

ქორწილების გამართვაც უყვარდა პოპლტონსა. ერთხელ ისე მოახერხა, რომ სადედოფლო სანდფოზე სამხარე საათით აღრე გამოცხადდა ეკლესიაში, რამაც დღე სიხარულისა უსიამოვნო დღედ აქცია. ერთხელ კიდევ მღვდლის მოწვევა დაავიწყდა. მაგრამ ჩემი ნამეგობრალი მზად იყო ყოველთვის თავის შეცდომები ელიარებინა.

დასაფლავებაზედაც თავის ღირსეული ადგილი ეჭირა. დარდით მოკლულ ნათესაებს სამძიმარს ეუბნებოდა მუდამ, კარგია, რომ განსვენებული, გადაიცვალაო და იმედს უცხადებდა, რომ ისენიც მალე თან გაჰყვებოდნენ.

მაგრამ პოპლტონი ყველაზე ძლიერ მაშინ გრძნობდა სიამოვნებას, როცა ვისიმე შინაურ საქმეებში ერეოდა. არც ერთი ჩაუბი არა ხდებოდა შინაურობაში ისე რამდენიმე მილის სივრცის გარშემო, რომ ის არ დასწრებოდა. მოჩუბართ შორის ჩვეულებრივ შუაკაცობასა სწევდა და ისე მიჰყავდა საქმე, რომ უნდა უთუოდ უმთავრეს მოწმად გამხდარიყო ან მომჩივარ ქალისა ან მომჩივარ ვაჟისა.

ჟურნალისტი ან პოლიტიკოსი რომ ყოფილიყო, პოპლტონი თავის გასაოცარ თვისებით, „სხვის საქმეებში გარევიით“, დიდ პატივს დაიმსახურებდა თანამოქალაქეებისას, მაგრამ შეცდომა ამ კაცისა სწორედ ის იყო, რომ თავის ნიჭს პრაქტიკაზე ავარჯიშებდა.

ირ. სონლულაშვილი.

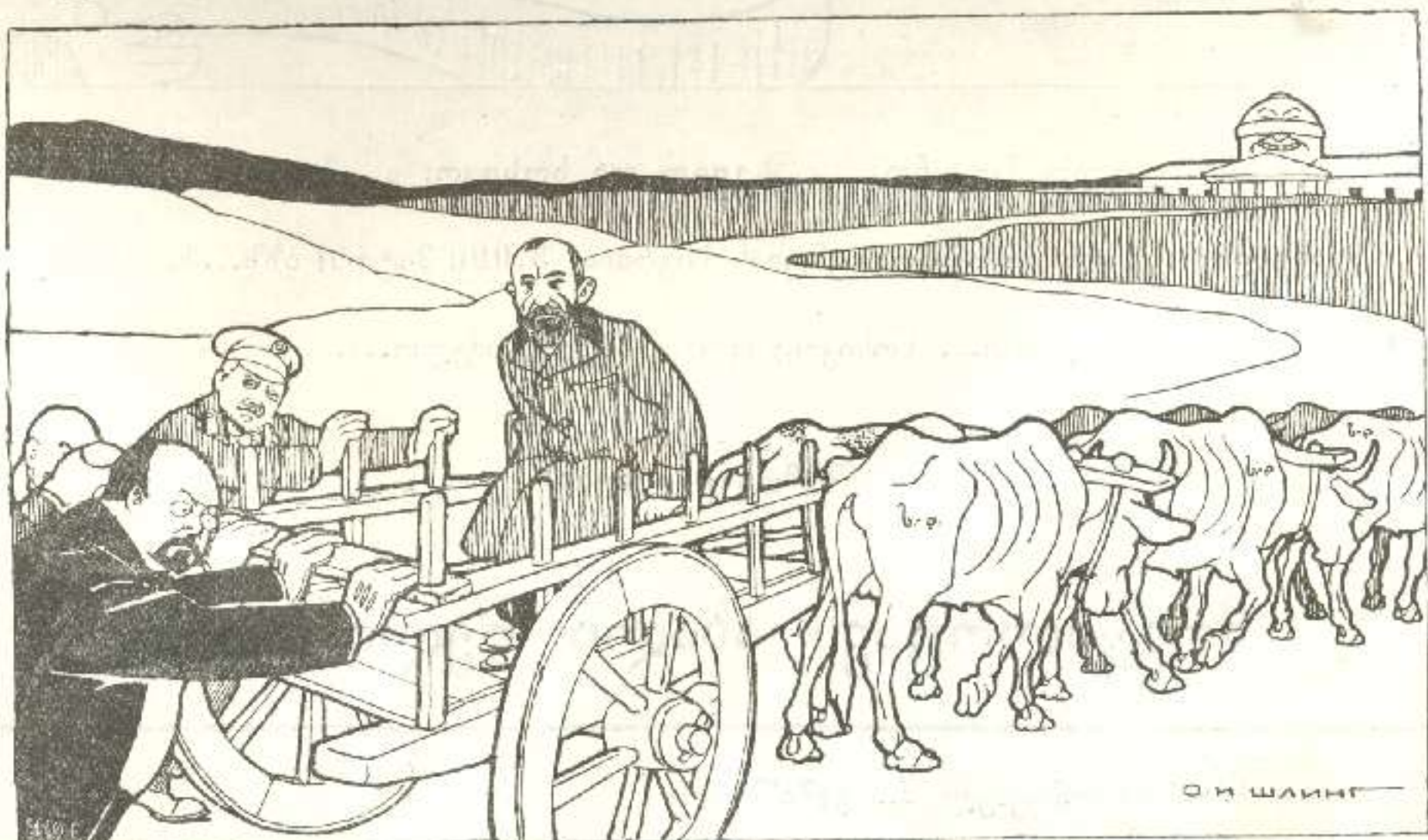
მთავარი ამბები 1912 წლისა

არჩევნები სახელმწიფო სათათბიროში

ქართულ ეროვნულ ჯგუფთა ბლოკი და ლ. ანდრონიკაშვილი

ამით სარგებლობენ

კარლო ჩხეიძე და „სოლოლაკის“ „პროლეტარიატი“

ბაკის მოგზაურობა რატა-ლეხუმში

(გადმოღებული სინემატოგრაფიდან)

ქართული
ბიბლიოთეკა

ხალხი: ჩვენო სასიქადულო მგოსანო... გიგო და სოსიკო: გ...მადლობთ, გ...მადლობთ...
ლადო ბზვანელი: (სწერს კორესპონდენციას სიგრძით 3,000 მეტრს) ბზ...ზ...ნადიმი...სადილი...
მეჯლისი... სოსიკო, გიგო... სადღეგრძელო.....

(შემდეგი იქნება)

მოგვილოცავს ახალი წელიწადი!

რედაქტორ-გამომცემელ რ. გაბაშვილი

ელექტრომბეჭდავი სტამბა ს. მ. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა საკუთარი სახლი № 5.

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი

„განათლება“

მიიღება ხელის მოწერა 1913 წლისათვის.

1913 წელსი ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივად გამოვა ყოველთვის შუა რიცხვებში კარდა ზაფხულის არის თვისა. ჟურნალში იბეჭდება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეცნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა კაზმულ მწერლობიდან; აქვს თვიური ჟურნალის უკუღა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ყველა ჩვენი საუკეთესო მეცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

იხვერიდან ჟურნალში იქნება ცალკე განყოფილება, სადაც დაიბეჭდება ყოველგვარი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის ოთხი მანეთი (4 მ.) მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველთა ჟურნალი დაეძმობათ სამ მანეთად. საზდ. გარ. 6 მან. ვინც წლიურ ფასს ჟურნალისას იხვერის ბოლომდის გადაიხდის, საჩუქრად შაილების განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის მოზრდად სურათს.

ხელის მოწერა თბილისში: ქართულ გამნაზიაში, „ნაკადულის“ რედაქციაში და წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მდარაში ივანე ავალიშვილთან. ქუთაისში ისილარე კვიტარიძისთან. ბათუმში—წიგნის მაღა-

ზია „განთადი“. ამ ორ ადგილას იყიდება ცალკე ნაშრომებიც, თითო 40 კაპ.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს დროზე დაიკვეთონ ჟურნალი. მისამართი: Тифлисъ Дворянская Гвизинская Гимназия. Директоръ Н. И. Бонвадзе

რედაქტორ-გამომცემელი ლ. გ. ბოცვაძე.

მიიღება ხელის მოწერა 1913 წ.

ნახატებიან საყმაწვილო ჟურნალ

„ნაკადულის“

წელიწადი მეცხრე

ჟურნალი გამოვა ჩვეულებრივ პროგრამით, საგანგებოდ არჩეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით.

ორი გამოცემა:

მცირე ფლოვანთათვის 24 წიგნი

მოზრდილთათვის . . . 12 წიგნი

ელირება წლიურად 6 მან., ნახევარ წლით 3 მან., ცალ-ცალკე თვითო გამოცემა 3 მან., საზღვარ გარედ 7 მ.

წლიური ხელის მომწერნი მიიღებენ საჩუქარს. ხელის მოწერა მიიღება თბილისში „ნაკადულის“ რედაქციაში, გოლოვინის პროსპექტი, 8.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე.

გამომცემელი თავ. პ. ი. თუმანიშვილი.

Открыта подписка на 1913 годъ

на политическую, общественную и литературную ежедневную газету

„**Б Е З П А Р Т И Й Н О - П Р О Г Р Е С С И В Н Ы Й**“

Безпартійно-прогрессивный демократическій органъ, обслуживающій интересы Закавказскаго края, безъ различія націоналистовъ.

(Восьмой годъ изданія)

П О Д П И С Н А Я Ц Е Н А

Съ доставкой въ городъ Тифлисъ:

12 м. 5 руб., 11 м. 4 р. 70 к., 10 м. 4 р. 40 к., 9 м. 4 р. 10 к., 8 м. 3 р. 80 к., 7 м. 3 р. 40., 6 м. 3 р. 5 м. 2 р. 60 к., 4 м. 2 р. 20 к., 3 м. 1 р. 75 к., 2 м. 1 р. 35 к., 1 м. 75 к.

Съ пересылкой для иногороднихъ

7 р., 6 р. 50 к., 6 р., 5 р. 50 к., 5 р., 4 р. 50 к., 4 р., 3 р. 50 к., 2 р. 80 к., 2 р. 10 к., 1 р. 40 к., 75 к., Заграницу вдвое больше городской

Для годовыхъ подписчиковъ допускается РАЗСРОЧКА по 1 р. въ мѣсяць.

Подписка принимается только съ перваго числа каждаго мѣсяца и не дальѣ, какъ до конца года, въ конторѣ редакціи на Дворцовой улицѣ, въ домѣ Грузинскаго Дворянства (входъ со двора грузинскаго театра)

Телефонъ № 917.

ПЛАТА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ:

Для Закавказья на мѣсто, занимаемой строкой петита: впереди текста 15 коп., позади текста 10 коп., посреди текста 50 коп. Стороннее сообщеніе 15 к.п. зрѣлища и увеселенія 20 коп

За многократныя объявленія скидка.

Объявленія о спростѣ и предложеніи труда, объ отдачѣ квартиръ, наймѣ прислуги и т. д. на 4 стр.—25 к. каждое. Траурное сбывленіе—4 руб.

Объявленіе внѣ предѣловъ Кавказа принимаются исключительно въ центральный конторѣ торговаго дома Л. Э. Метцль и К. въ Москвѣ, мясницкая д. Сытона, въ отдѣленіяхъ въ гор. С.-Петербургѣ—большая Морская. № 11, въ Варшавѣ—Маршалковская. № 130, по 24 к. передъ текстомъ и 12 коп. послѣ текста.

მოთხოვეთ ყველგან

კოოპერატიული ღვინო

საზოგადოება „კახეთი“-სა

ეზო საზოგადოება „კახეთისა“: ღვინის მოტანა და გატანა

საზოგადოებას 15 წლის განმავლობაში გაუყიდა 1,000,000 ვედრო ღვინო 3,000,000 მან.

საზოგადოებას აქვს განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, ბათუმში, მოსკოვში, არმავირში, ალექსანდრპოლში, ეკატერინოდარში.

სარდაფი „კახეთისა“: ღვინის ვადაღებ-გადმოღება

საზოგადოების ადრესი: თბილისი, გოგოლის ქუჩა, საზოგადოება „კახეთი“

მევენახეთა საზოგადოება „კახეთი“-ს დაარსებულია 1894 წელს. საზოგადოებაში არის 164 წევრი. „კახეთის“ საზოგადოების წევრებს აქვთ 866¹/₂, ღვინითა ვენახი, საიდანაც უზიდავენ საზოგადოებას ნამდვილ კახურ ღვინოს!

პალა ერთობაშია!

კახელებო! ჩაეწერეთ საზოგადოების წევრებად და ამით დაიხსენით თქვენი სარჩო-საბადებელი სირაჯ-ჩარჩების ცარცვისაგან და მასთან ერთად შეუწყეთ ხელი ღვინით და საქმეში მონაწილეობით. ყოველ კახელისთვის ფრიად სასარგებლო „საზოგადოების“ გაფართოება— გაძლიერება, მისი წევრების გაძლიერების და გამდიდრების მომასწავებელია.

უკანასკნელ დროს საზოგადოების სამხმეო მოწვესკრიგებული და მკმიდრად დაუხმეებულია.

მოითხოვეთ საზოგადოების წესდება.